

ДОКЛАД

В изпълнение на Договор за възлагане на обществена поръчка с
предмет: Провеждане на национално представително изследване
на тема „Насилието в България“

Възложител: Министерство на труда и социалната политика
2019

Изпълнител: Обединение „Политики срещу насилието“

Съдържание

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ И АБРЕВИАТУРИ.....	3
ВЪВЕДЕНИЕ	4
МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	4
АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО	6
1. Преживяно насилие – форми, честота, място, социални различия.....	6
2. Обществена информираност по темата с насилието в България	19
3. Анализ на социално-икономическа среда и влиянието ѝ върху явлението насилие. Идентифициране на ключови фактори за приемане/отхвърляне на формите на насилие	22
4. Анализ на профила на жертвите на насилие.....	26
5. Обществени възприятия за разпространеност на насилието, обществена значимост на проблема като цяло и на отделните форми – домашно насилие, насилие, основано на пола и насилие срещу деца.....	30
6. Дискриминация и насилие.....	38
7. Професионална подготовка на специалистите и капацитет на системите за превенция на насилието и подкрепа на жертвите	46
8. Препоръки	51
ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА	51

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ И АБРЕВИАТУРИ

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ И АБРЕВИАТУРИ	
АСП	Агенция за социално подпомагане
ДСП/ РДСП	Дирекция „Социално подпомагане“ / Регионална дирекция „Социално подпомагане“
ЕС	Европейски съюз
ЗЗД	Закон за закрила на детето
ЗЗДН	Закон за защита от домашното насилие
ЗМБ	Звено „Майка и бебе“
ЗПФКПП	Закон за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления
ЗСУ	Закон за социалните услуги
ИОХУСУ	Индивидуална оценка на хора с увреждания и социални услуги
КЦ	Кризисен център
МВР	Министерство на вътрешните работи
МОН	Министерство на образованието
МП	Министерство на правосъдието
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НК	Наказателен кодекс
НПО	Неправителствени организации
НСИ	Национален статистически институт
ОЗД	Отдел закрила на детето
ЦНСТ	Център за настаняване от семеен тип
ЦОП	Център за обществена подкрепа
FRA	Европейска агенция за основни права (FRA)

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият доклад представя извършените дейности и анализ на **Национално представително изследване на тема: „Насилието в България“**. Изследването е част от проект BG05M9OP001–3.011 „Заедно срещу насилието“, осъществяван от Министерство на труда и социалната политика чрез дирекция „Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални помощи“, с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз. Като част от проекта, провеждането на национално представително изследване на тема „Насилието в България“, е възложено на Обединение „Политики срещу насилието“, включващо следните организации: Алфа Рисърч ООД, Сдружение „Национална мрежа за децата“ и Сдружение „Институт по социални дейности и практики“.

Резултатите от проучването ще подпомогнат успешното осъществяване на проекта. За тази цел, в рамките на проучването са обхванати различни заинтересовани страни/целеви групи, имащи отношение по темата с насилието, основано на пола и домашното насилие, като: експерти от различни области, работещи по превенция и случаи на насилие; потребители на услуги за превенция на насилието, основано на пола и домашното насилие, работодатели, както и пълнолетното население на страната.

Настоящият доклад е изготвен въз основа на обхвато изследване сред горепосочените целеви групи. На базата на подготвителни проучвания на вторична информация от различни документални източници е разработена и приложена комплексна качествена и количествена изследователска методика.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Съгласно заданието на Възложителя, поръчката има за задача да се проведе национално представително изследване на тема „Насилието в България“. В изследването са обхванати 4 основни целеви групи:

- пълнолетното население на страната;
- експерти и специалисти от институциите и гражданския сектор на национално, регионално и общинско ниво, работещи по случаи на насилие;
- работодатели и работодателски организации;
- потребители на услуги за превенция на насилието, основано на пола и/или подкрепа на жертвите на насилие.

Реализираните проучвания имат следните обхват и характеристики:

Целева група	Обхват	Метод на регистрация на информацията	Метод на формиране на извадката	Реализиран обем на извадката
Пълнолетно население на страната	Национално представително проучване	Структурирано интервю лице-в-лице по домовете на респондентите	Двустепенна стратифицирана извадка по район за планиране и тип населено място	1 001 души
Потребители на услуги за превенция на насилието	Национален	Полуструктурирани интервюта лице-в-лице		31 души
Работодатели и представители на работодателски организации	Национален	Полуструктурирани интервюта лице-в-лице	Представително по критерий „брой заети“	158 души
Експерти, работещи по случаи на насилие	Национален	Фокус групи и дълбочинни интервюта		524 души
Общо				1714

Методологията на изследването е базирана на теоретичната рамка, изготвена след анализ на стратегически, програмни и нормативни документи на национално, европейско и международно равнище, статистически данни, проучвания и доклади в областта на превенцията и борбата с насилието.

Тъй като темата за насилието е изключително деликатна, за различните целеви групи е приложен диференциран подход при събирането на информация. Неговата цел е както да позволи **получаването на надеждни и пълноценни данни, така и да осигури комфорт на респондентите да споделят опыта си по темата**. За целта е използвана комбинация от качествени и количествени методи на изследване, релевантни за целевите групи.

Особено внимание е обърнато на инструментариума за националното представително количествено проучване сред пълнолетното население на страната с цел постигане на сравними резултати с основни индикатори за насилие от други изследвания на европейско ниво.

При изработването на индикатори за насилие в националното представително количествено проучване сред населението изследователският екип се придържа към утвърдени подходи, които са взимани от мащабното проучване на територията на всички страни в ЕС относно насилието над жени, проведено от Европейската агенция за основни права¹:

- Включване на анонимна форма за самопопълване от респондента с цел получаване на максимално обективни отговори, които не биха били възможни поради страх, срам и пр. при споделяне с интервюер;
- Измерване на преживяното насилие чрез отбелязване на обективни индикатори (ситуации, които представляват различни форми на насилие), както и чрез обща субективна самооценка на интервюираното лице (бил съм/ не съм бил потърпевш от някаква форма на насилие) и сравнение на получените резултати по двата начина;
- Класифициране на отделните индикатори/ ситуации на насилие в три основни групи – физическо, психическо и сексуално насилие и съответно калкулиране на дела на лицата, преживели всеки от трите типа насилие.
- Измерване на индикаторите за насилие по отношение на два времеви периода: 1/ някога в живота; 2/ през последната година, като по този начин се цели да се получи информация за обхвата и разпространението на феномена, но и да се очертаят промени в разпространението му (ако има такива) в резултат на провеждани политики, кампании и пр. в последните години.

АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

Проведеният в рамките на обществената поръчка широк комплекс от всеобхватни проучвания показва, че въпреки невинаги силната му видимост, проблемът с насилието е изключително сериозен в България.

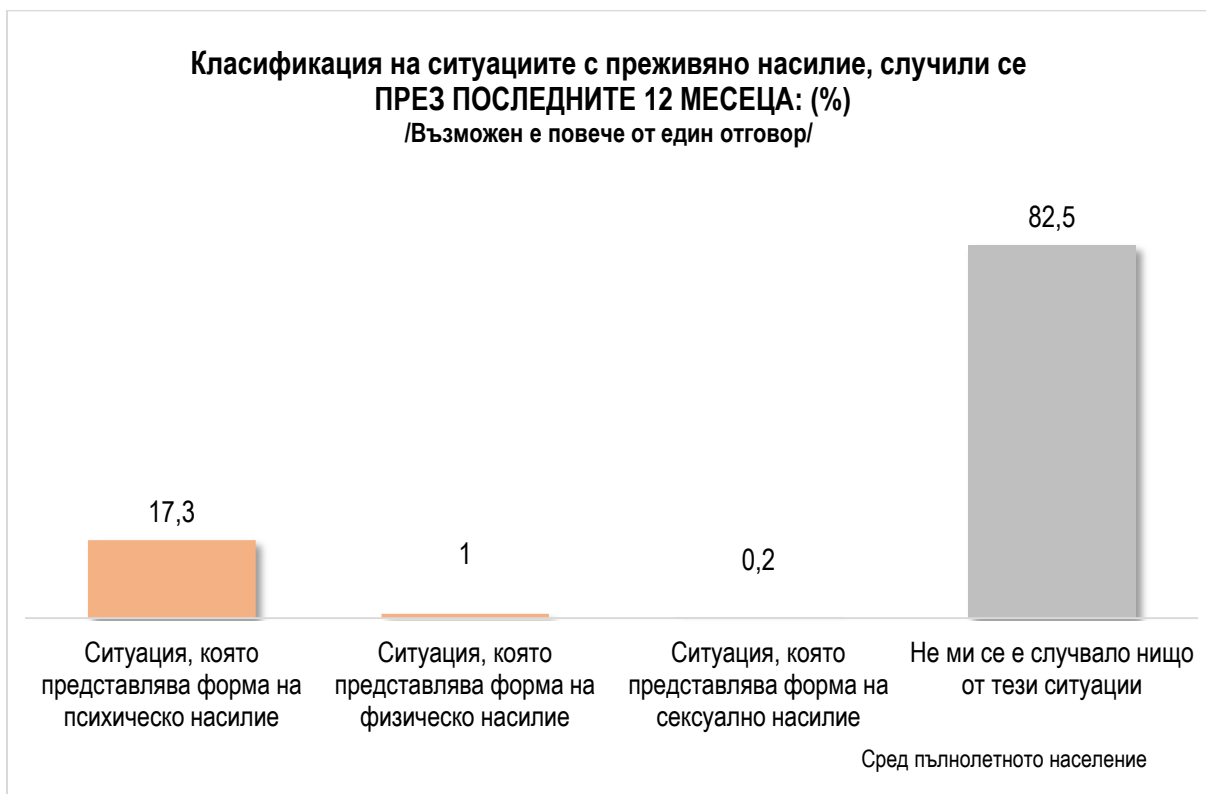
1. Преживяно насилие – форми, честота, място, социални различия

На базата на използваните в редица европейски изследвания обективни индикатори се констатира, че **42% от пълнолетните български граждани са преживели ситуация на насилие някога в живота си**. Най-честите форми, за които анкетираните в националното представително изследване споделят, са: пренебрегване на чувствата, мнението и съображенията на другия (28%) и контролиране на общия бюджет (26%). Следват вербални форми на насилие като обиждане, псуване, подигравки (17%), целенасочено унижение (17%) и системни скандали (15%). 12% признават, че са били контролирани контактите им с приятели и роднини, имали са забрани за излизане,

¹ Violence against Women: an EU-wide Survey. Main Results Report. 2014. The European Union Agency for Fundamental Rights. Достъпен на: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

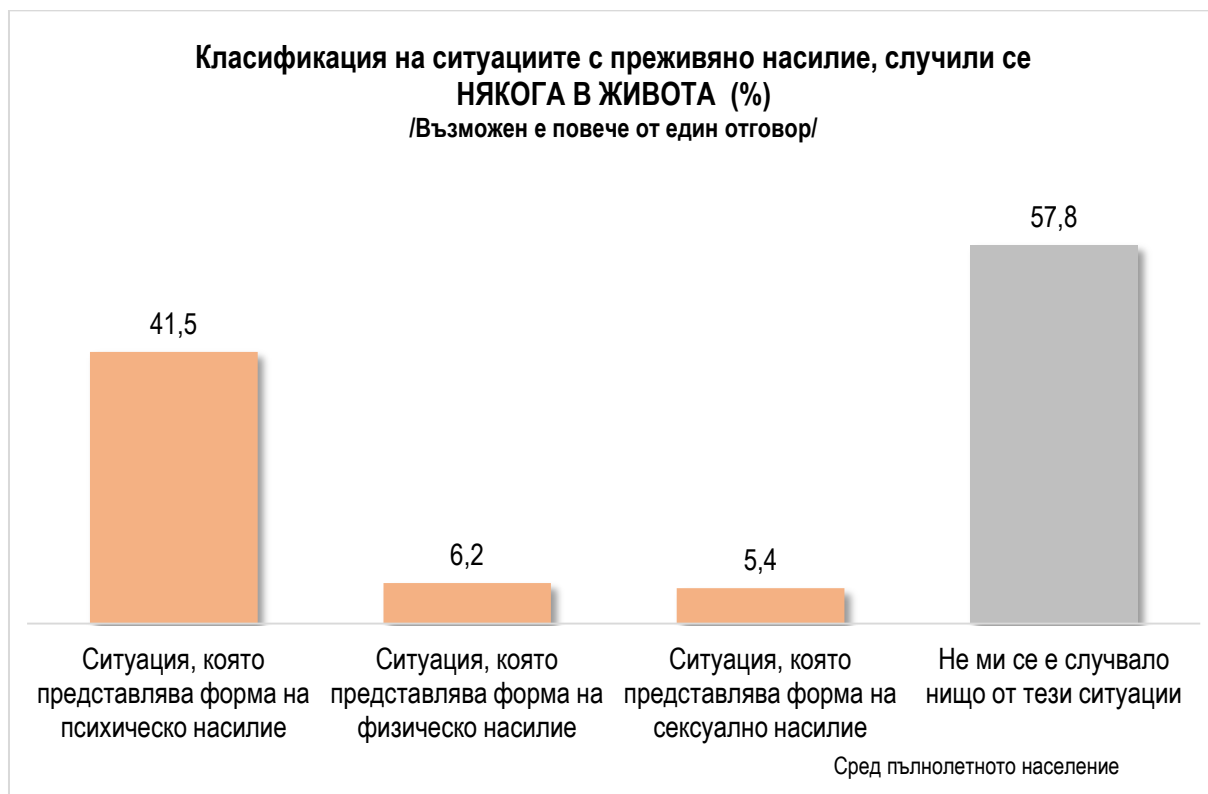
ограничаване на телефонни разговори. Също толкова заявяват, че са били обект на болезнена ревност и системно обвинение за контакти с хора от другия пол. Между 4 и 6% декларираят случаи на физическо насилие – нанасяне на удари по тялото, блъскане, влачене, преследване, следене, заплахи за физическа саморазправа, вкл. с оръжие. Относително най-слабо разпространени са тежките форми на сексуално насилие – насилствено принуждаване човек да се съблича, изнасилване (всяко с честота от 1.7%) и склоняване към проституция/сексуална експлоатация (с 0.7% разпространение). През последната година на някаква форма на насилие са били подложени 17.5% от българските граждани.

Понякога се случва човек да преживее неприятни ситуации в семейството или отношенията с други хора (приятели/познати/колеги). Дали някое от следните се е случвало на вас: НЯКОГА В ЖИВОТА /Възможен е повече от един отговор/	Col %
Пренебрегване на чувствата, мнението и съображенията на другия	27.8%
Контролиране на общия бюджет от страна на единия партньор	26.2%
Обиждане, псуване, системна и агресивна критика, подигравки	17.0%
Унижение, нарочно принизяване на другия човек	16.9%
Системни скандали, крещене	14.6%
Контролиране на контактите с приятели и роднини, забрана за излизане, виждане с други хора, ограничаване на телефонните разговори	11.8%
Болезнена ревност, системно обвиняване в контакти с други хора от противоположния пол	11.7%
Манипулация чрез заплахи и лъжи, включително с използване на дете за "разменна монета"	9.0%
Обидни коментари по отношение на физиката, пола	6.2%
Нанасяне на удари по тялото с юмруци, предмети, душене, блъскане, влачене	6.2%
Заплахи с физическа саморазправа, вкл. с оръжие - нож, огнестрелно оръжие и др.	5.0%
Нежелани сексуални намеци, предложения	4.7%
Отказ на помощ в случай на болест, наранявания или бременност	4.4%
Нежелано докосване, прегръдки, целувки	4.0%
Преследване, следене, заплахи	3.6%
Склоняване към ранен брак (под 16 г.)	1.9%
Насилствено принуждаване на човек да се съблича	1.7%
Насилствен сексуален акт/изнасилване	1.7%
Склоняване/принуждаване към проституция или сексуална експлоатация	0.7%
Не ми се е случвало нищо от тези ситуации	57.8%
Сред пълнолетното население	

Ако на база конкретните посочени в настоящото изследване форми, се направи класификация на видовете насилие (физическо, психическо, сексуално²), се получава следната картина. Сред преживелите насилие, най-голям дял заема психическото (41.5%), което почти винаги придружава физическото (6.2%), или сексуалното (5.4%) насилие.

² При изработването на тази класификация за типовете насилие е използвана типологията на индикаторите, приложена в проучването на FRA.

Сходна е картината и когато анкетираните биват помолени сами да определят дали някога са били жертва на насилие. В този случай **една трета от българските граждани (34%) се самоопределят като преживели насилие**. Изследването констатира, че има много голяма степен на съвпадение между насилието, регистрирано по „обективни индикатори“ (т.нар. „случаи на „насилие““) и самопреживяването. Това съвпадение обаче не е пълно и разликата се дължи основно на „неразпознаването“ и респективно, „толерирането“, на редица случаи на насилие в ежедневието, особено в семейните отношения – както между партньорите, така и към децата.

Практиката сочи, че тъй като психическото насилие е по-фино и понякога невидимо за околните, то е по-трудно доказуемо и е в по-малка степен санкционирано. Част от експертите, обаче, подчертават, че психическото насилие, независимо дали върху деца или възрастни, е много по-сериозният проблем, отколкото физическото насилие. Нещо повече – профилът на жертвите на насилие, изграден въз основа на националното представително проучване, и на интервютата с жертви сочи, че при тях неминуемо присъства някаква форма на психическо насилие.

Физическото и сексуалното насилие са по-доминиращи в социално уязвими групи, или затворени общности като представителите на ромския етнос, лицата с ниски доходи и образование, живеещите сами, лицата с увреждания. Жертви на психическо насилие са представители на различни социални групи, без значение на доход, образование, или населено място.

От всички разгледани 19 различни по насоченост, интензитет и тежест ситуации на насилие, единствено най-тежките – изнасилване, побой, заплахата за физическа саморазправа и насилствено принуждаване на човек да се съблича – се разглеждат като такива, за които трябва да се сигнализира и да се търси обществено решение. Останалите се квалифицират или като спорадични инциденти, или като проблеми, чието решение трябва да се търси в семейството, но не и като безвъпросни случаи на насилие, които не трябва да остават затворени и нерешавани. Тези разбирания показват и защо в обществото относително малко се говори за случаите на насилие, особено

домашно – за много голяма част от хората, то трябва да остане „скрито“ между стените на дома и взаимоотношенията в семейството, а не да бъде изнасяно навън.

В отношенията между хората - както в семейството, така и между близки, приятели, колеги, понякога възникват конфликтни ситуации, случва се да имат различни проблеми помежду си. Вие лично, как бихте определили следните ситуации?

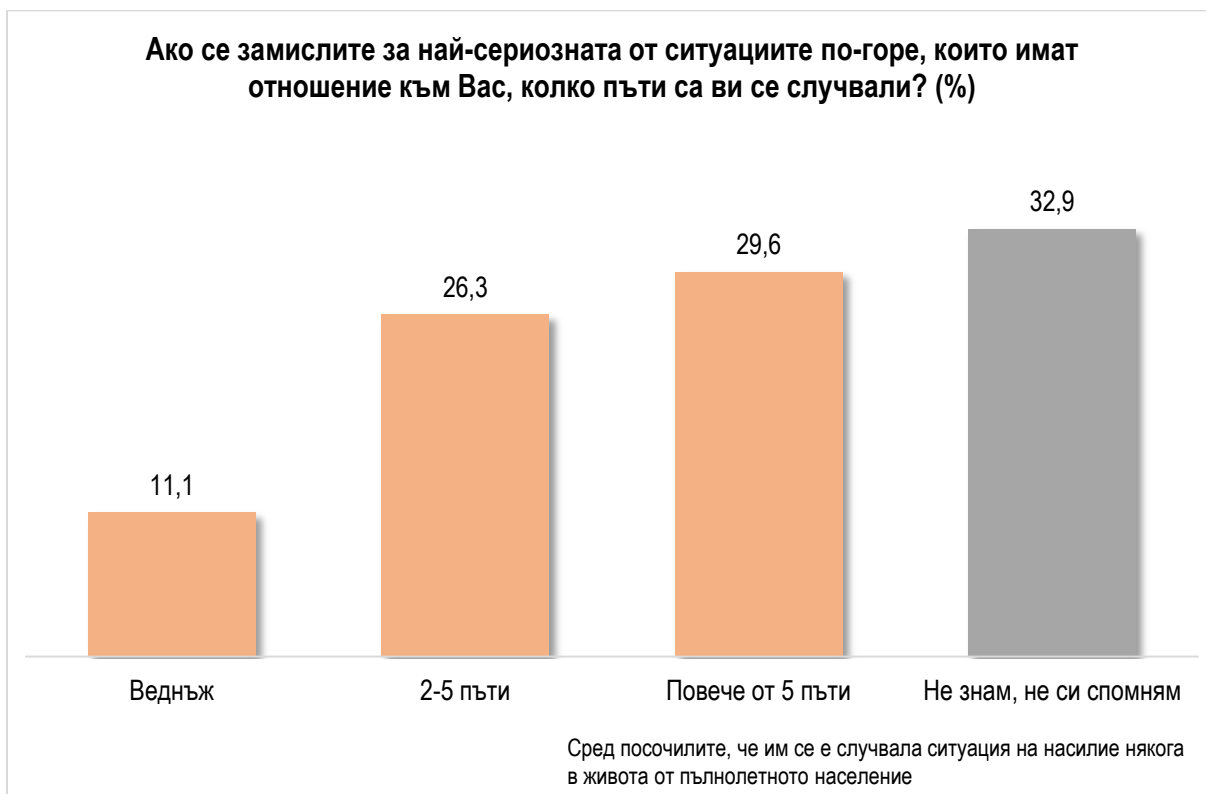
	Случва се, но не представява а голям проблем	Това е проблем, но той трябва да се реши в семейството	Това е сериозен проблем, за него човек трябва да подаде сигнал и да се търси обществено решение	Без отговор
	Col %	Col %	Col %	Col %
Контролиране на общия бюджет от страна на единия партньор	46.5%	50.0%	1.5%	2.0%
Пренебрегване на чувствата, мнението и съображенията на другия	29.5%	65.3%	2.5%	2.7%
Обидни коментари по отношение на физиката, пола	12.9%	34.9%	48.8%	3.5%
Контролиране на контактите с приятели и роднини, забрана за излизане, виждане с други хора, ограничаване на телефонните разговори	10.9%	62.5%	23.3%	3.3%
Унижение, нарочно принижаване на другия човек	10.6%	68.4%	17.7%	3.3%
Нежелано докосване, прегръдки, целувки	10.1%	29.8%	56.4%	3.7%
Нежелани сексуални намеци, предложения	9.5%	29.0%	57.8%	3.7%
Манипулация чрез заплахи и лъжи, включително с използване на дете за "разменна монета"	8.1%	54.9%	33.6%	3.4%
Обиждане, псуване, системна и агресивна критика, подигравки	5.7%	56.9%	34.1%	3.3%
Болезнена ревност, системно обвиняване в контакти с други хора от противоположния пол	5.2%	59.1%	32.2%	3.5%
Системни скандали, крещене	4.7%	49.2%	42.5%	3.7%
Насилствено принуждаване на	3.8%	19.2%	73.5%	3.5%

човек да се съблича				
Отказ на помощ в случай на болест, наранявания или бременност	3.4%	41.6%	51.5%	3.5%
Склоняване към ранен брак (под 16 г.)	2.0%	14.8%	80.1%	3.1%
Преследване, следене, заплахи	0.6%	12.1%	83.7%	3.6%
Заплахи с физическа саморазправа, вкл. с оръжие - нож, огнестрелно оръжие и др.	0.5%	8.8%	87.5%	3.2%
Нанасяне на удари по тялото с юмруци, предмети, душене, блъскане, влачене	0.3%	7.1%	89.5%	3.1%
Склоняване/принуждаване към проституция или сексуална експлоатация	0.3%	3.6%	93.0%	3.1%
Насилствен сексуален акт/изнасилване	0.1%	6.9%	89.7%	3.3%
<i>Сред пълнолетното население</i>				

Настоящото проучването показва, че делът на домашното насилие в рамките на общите случаи на насилие в обществото не следва да бъде подценяван. **Три четвърти от всички случаи на насилие, случили се на хората през последната една година, са именно домашно насилие, а за 56.6% най-тежката ситуация на насилие, което някога са преживели, също е била в дома им.** След дома, следващото „рисково“ място за упражняване на насилие (но с три пъти по-слаба честота – 16.6%) е улицата/квартала. Следва: работното място (10.9%), заведение (10%), училище, университет (3.8%). Жените са в 1.5 пъти по-висок риск от мъжете да бъдат жертва на насилие в дома им, докато при останалите места, това съотношение намалява.

Друго изключително тревожно проявление на домашното насилие, което изследването регистрира, е неговата продължителност, системност и ескалация. Говорейки за най-сериозната ситуация, която са преживели (а за 56.6% това е домашно насилие), най-значим дял (29.6%) заявяват, че им се е случвала повече от пет пъти. На 26.3% тя се е случила между 2 и 5 пъти. При най-малък дял – 11.1%, това е било еднократно. Заслужават да се споменат и онези 33%, които „не могат да си спомнят точния брой“.

Експертите обръщат особено внимание върху системния характер на тормоза и насилието в домашни условия, подчертавайки „високата граница на търпимост“ на жертвите, възприемането им като „виновни“ и подаването на сигнал едва при риск за живота. **Точно тясната обвързаност между невидимата страна на насилието и неговата повторяемост го превръща в социално явление с висока степен на риск – както за жертвите, които биват непоправимо увредени, така и за обществото.**

Що се отнася до **причините, отключващи насилие**, те са от различно естество. С най-висока степен на посочване от преживелите форма на насилие, са споровете/конфликтите с извършителя (41%), следвано от употребата на алкохол (29%), агресия от този, който го е извършил (26%) и болезнена ревност (19%).

Въпреки че в рамките на реализирания проект насилието не се свежда само до домашното, високата степен на риск от него и обстоятелството, че липсва систематична информация по този проблем, обуславя специалния акцент, поставен върху него. Анализът доказва, че проблемът с домашното насилие е значим, освен поради „скритата“ си разпространеност, и поради тежките последици, които поражда. Първоначално и на микро ниво той оказва изключително негативно въздействие върху самочувствието, здравето на жертвата и последващите житейски избори. На глобално ниво проблемът излиза от очертанията на тесния интимен кръг и обхваща другите роли, които пострадалият изпълнява – на учаш, работещ или социален индивид. **Домашното насилие има заряда да упражнява както негативен икономически ефект** (огромната част от жертвите са маргинализирани, развиват тежки травми и така и не успяват да започнат, или възстановят трудовата си дейност), **така и да е деструктивен спрямо цялото общество, тъй като допринася за общото толериране на насилието с всички пагубни последици върху личността и поколенията.**

Що се отнася до пола на пострадалиите, резултатите от изследването показват, **че жените са в по-висока степен жертва на психическо и сексуално насилие от мъжете, но по отношение на физическото насилие и двата пола са еднакво потърпевши.** Жените са едновременно и по-склонни от мъжете да се самоопределят като жертва на психическо насилие, и реално са в по-голяма степен потърпевши, показват обективните индикатори. Мъжете пък са по-склонни да не признават, че са пострадали от психическо насилие, въпреки че разгледано по казуси, те също са го

преживявали. Проучването констатира ясно изразени различия в пола на пострадалите от домашно и улично насилие. Потърпевши от първото са повече жени, а при агресивните ситуации на улицата, нападение от непознати и пр., жертви еднакво са представителите на двата пола. При мъжете агресията на улицата е под формата на физическо насилие или заплахи, докато при жените доминират различните проявления на сексуален тормоз от страна на непознати.

Експертите също отделят изключително силно внимание на проблема с домашното насилие и на неговите последици. На първо място, те ги определят като сериозни за жертвите, като подчертават тяхната продължителност, влиянието им върху всички страни от живота на жертвата и трудностите за тяхното преодоляване. Експертите от социалните услуги и специализираните НПО подчертават като последица от продължително домашно насилие виктимизирането на пострадалия, неговата идентификация с жертва, което впоследствие повлиява цялостния ѝ живот. Именно виктимизирането, според тях, е причината, поради която голяма част от жертвите се връщат при насилника.

„Домашното насилие е един от най-тежките видове насилие, защото домът – това е първото сигурно място, което човек познава, т.е. това е средата която познаваш, средата, от която бягаш, когато имаш проблеми, средата, в която намиращ закрила. Когато бъдеш насилен – емоционално, физически или по какъвто и да е начин от член на семейството, това е едно от нещата, което се оказва много пагубно за личността впоследствие при израстване и се свързва с липсата на кариерен корен. Става въпрос за намиране на приятели, за оставане на едно място, за създаване на здрави отношения.“ (Експерт, психолог, малък град)

По-голямата част от експертите посочват, че децата са уязвими жертви на домашното насилие – и когато то е насочено директно към тях, и когато са свидетели. В контекста на разбирането за домашното насилие преди всичко като физическо и/или психическо насилие на по-силния над по-слабия, повечето експерти не правят разлика между степента на уязвимост на момичетата или на момчетата.

Според някои от експертите, по отношение на домашното насилие момчетата и момичетата са еднакво уязвими, но по отношение на насилието, основано на пола, момичетата са по-застрашени. При насилието, основано на пола, децата са уязвими жертви, ако са по-скоро от женски пол, ако произхождат от маргинализирани групи, ако са на възраст над 11 г. Почти всички експерти подчертават тежките последици от домашното насилие и насилието, основано на пола върху децата, независимо от това, дали е било директно към тях или към един от родителите, най-често майката. Най-честите последствия са промени в поведението на децата в краткосрочен план – агресия, автоагресия, бягства от къщи, от училище, кражби и пр. **Специален акцент се поставя върху връзката между поведението на децата, живеещи в среда на насилие и възможното бъдещо пренасяне на този модел в**

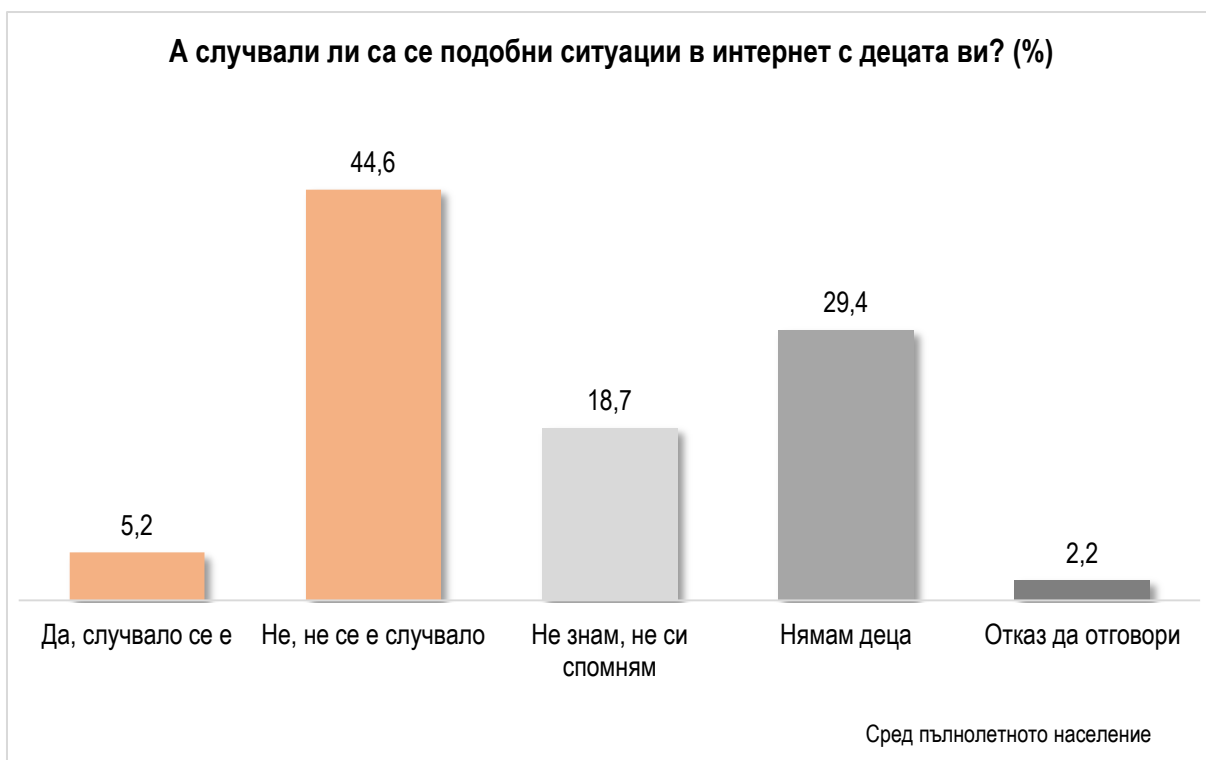
следващите поколения – има огромен риск порасналото дете да приеме поведението или на насилник, или на жертва.

Повечето експерти са на мнение, че **определящи за домашното насилие са комплекс от фактори.** Като по-базови причини се посочват културните и религиозни норми за неравенство между мъжа и жената, за правото на мъжа /на по-силния/ да налага властта си по всякакъв начин. Следват семейните, личностните проблеми. Като непосредствени причини най-често се изтъкват битовите конфликти, ревността, скандалите, употребата на алкохол.

За голяма част от изследваните експерти дискриминацията и домашното насилие, както и насилието, основано на пола, са свързани процеси, които взаимно се обуславят. Дискриминацията по пол се разпростира и извън семейния живот, като обхваща сфери като образование, трудова заетост, кариерно развитие, социален статус и пр. Практиката на работодателите в това поле показва, че фактически неравенството между мъже и жени продължава да съществува, независимо от законодателството. Областите на неравенство се очертават главно в семейните отношения и насилието в семейството, в достъпа до образование, до професия за някои групи, в достъп до работа и равно заплащане.

Важна тенденция от еволюцията на насилието, валидна за редица страни по света, вкл. за България, е пренасянето на феномена и в онлайн пространството. Макар по-рядко да ги извеждат на преден план, експертите обръщат внимание на засилващите се тенденции да се използват нови технологии при домашно насилие – следене на електронни пощи, на телефони и телефонни съобщения между съпрузите. Две са основните тези, които те застъпват: 1/ онлайн пространството е нов способ за упражняване на насилие, което досега се е случвало извън виртуалния свят; 2/ новите технологии спомагат за раждането на нови форми на насилие като разпространяване на порнографски материали, изнудване и др.

Що се отнася до гражданите, **16.4% от интервюираните заявяват, че им се е случвало да получават заплахи, или неприятни съобщения по интернет. 5.2% декларират, че подобни ситуации са възниквали в интернет с техните деца.** Данните от проучването показват, че новите технологии като телефонен тормоз, разпространение на видеоматериали, заплахи в социалните мрежи, фалшиви профили, се използват по-често при насилие, основано на пола, главно сред младите хора и тийнейджърите, които прекарват и най-много часове в интернет.

Освен жените, към които традиционно насилието е по-силно изявено, най-младото поколение също се оказва във висок риск от кибернасилие – главно поради всекидневния си достъп до интернет, в това число до социални мрежи и форуми. Мнението на експертите е, че е необходима промяна в законодателството, което да

инкорпорира новите форми на насилие в интернет пространството, както и по-активна информационна кампания от страна на компетентните държавни органи, насочена към младите интернет потребители как да избягват и да се предпазват от тормоз и насилие във виртуалното пространство.

2. Обществена информираност по темата с насилието в България

В случай на преживяно лично, или от друг близък насилие, полицията е най-вероятната точка на контакт (за 78% от българските граждани). Това обуславя и необходимостта полицейските служители, работещи по подобни случаи, да са добре подготвени и обучени. Малко над една трета от българите (37%) биха потърсили подкрепата на близък или приятел; 22% биха сигнализирали социалните служби. Други отговорни органи като личните лекари и съдебните власти се припознават като възможна точка за помощ за съответно 18% и 14% от населението.

При реална ситуация на насилие преобладава чисто емоционалната, а не практическата реакция. 32% от преживелите ситуация, която е някаква форма на насилие, споделят с приятели и близки. Силните нагласи за подаване на сигнал до полицията обаче не се материализират при настъпване на реални казуси - едва 10% от всички преживели насилие са подавали сигнал в полицията. 6% от лицата, преживели някаква форма на тормоз или насилие са подали жалба в съда.

Причини за това са както ниското доверие в България към редица държавни институции, вкл. полиция (потвърдено от множество социологически проучвания на „Алфа Рисърч“³), така и неразпознаването на формите на насилие и високият праг на търпимост към тях в българското общество. Друга причина е свеждането на домашното насилие до лична, семейна, дори битова ситуация, с която индивидът следва да се справи сам, а не идентифицирането му като обществен проблем, изискващ институционални мерки и защита.

Тревожен е фактът, че 37% от преживелите някога ситуация на агресия или насилие не предприемат никакви действия. Сред тях преобладават по-рисковите социални групи – лицата с ниско образование и доходи, най-младите и най-възрастните поколения, представителите на малцинствата, живеещите в малките населени места, в които, хората, станали жертва на насилие, търпят много по-силна стигма.

Всеки шест от десет българи (61%) се информират по темата за насилието в страната и начините му за предотвратяване.

Най-висок е делът на лицата, срещнали подобна информация по телевизията (32%). Вторият най-често посочван източник за осведомяване са филми по темата (за 26%). В същото време, активното целенасочено търсене или обмен на информация за насилието е по-слабо разпространено – 17% обсъждат темата с приятели, а 8% търсят информация

³ За справка виж резултатите от регулярния мониторинг на агенцията: <https://alpharesearch.bg/monitoring/24/>

за проблема в интернет. 10% от населението са имали часове в училище/университет, в където са дискутирали въпросите на насилието и превенцията му.

Проактивният подход към темата е характерен за по-информираните социални групи – живеещите в София, младите поколения, хората с висше образование. Обратно, най-слабо запознати са именно социалните групи, при които има повишен риск да станат жертви – роми, жителите на селата, лицата с ниски доходи и образование, както и хората, живеещи в големи домакинства с над 4 души. Именно към тях следва да се адресират посланията на информационните кампании по темата по подходящ начин – с по-ясен изказ, чрез посредничеството на медиатори в ромската общност, чрез информационни срещи в местните читалища в селата.

Кампаниите в публичното пространство по темата за насилието (основно инициирани от неправителствения сектор), целящи повишаване на обществената чувствителност към проблема, са все по-разпознаваеми за българските граждани.

За това свидетелстват и резултатите от проучването, където трима от четирима българи (74%) са чували или виждали кампании или инициативи, посветени на проблема. Основният начин на достигане на посланията на подобни кампании са традиционни медии като телевизия (за 55% от българските граждани), интернет сайтове (за 15%). От неправителствени организации, работещи по темата, информация са получили 13% от гражданите на страната.

Неправителственият сектор се разглежда от редица от експертите в проучването като основният актьор, който цели да постави акцент върху проблема с насилието в публичното пространство.

„Истината е, че ако няма НПО – нищо не се случва. С годините този опит беше натрупан и към настоящия момент има много кандидати и проекти. МВР определя ежегодните приоритети, а МП администрира проектите.“ (Експерт, МВР, областен град)

3. Анализ на социално-икономическа среда и влиянието ѝ върху явлението насилие. Идентифициране на ключови фактори за приемане/отхвърляне на формите на насилие

Както данните от проучването, така и анализът на мненията на експертите показват, че проблемът за разпознаването, респ. приемането или отхвърлянето на различните форми на насилие е пряко свързан както с комплекс от социално-икономически характеристики на индивидите, така и с традициите, религията, културните норми на отделните социални групи. Те пряко влияят върху чувствителността на индивида дали се разпознава като жертва на насилие и дали е склонен да сигнализира за проблема. Една адекватна политика за преодоляване на насилието в различните му аспекти неминуемо изисква както познаването на тези фактори, така и на профила на жертвите на насилие.

Три основни групи фактори в социално-икономическата среда влияят върху приемането/респ. – отхвърлянето на насилието.

- **Социално-демографски и свързаните с тях социални норми** – пол, възраст, образование, етнос, религия, тип населено място;
- **Личностни** – семейна среда, личностен интегритет и изградено разбиране за права на личността, лично достойнство, самоувереност и самочувствие;
- **Информационни** – наличие на познание по темата с насилието, степен на запознатост с правата на личността, възможните реакции, институции за сигнализиране на проблема и за подкрепа в случай на преживяно насилие и пр.

Проведените два вида статистически анализи – корелационен и регресионен, показват, че най-силните социално-демографски фактори, влияещи върху отхвърлянето/приемането на насилието (*думата „приемане“ не е най-точната; по-добре е да се говори за неразпознаване, или толериране на действия, свързани с насилие*) са **пол, образование и етнос поради обвързаните с тях устойчиви социални норми.**

По отношение на **пола** е налице своеобразна градация – за случаите, за които жените смятат, че има проблем, който обаче трябва да остане в семейството, мъжете смятат, че те по-скоро не представляват значим проблем. За случаите, където преобладаващата част от жените смятат, че проблемът е толкова сериозен, че изисква търсенето на обществена реакция, мнозинството от мъжете стигат до признаването му като проблем, но не са склонни за него да се сигнализира извън семейството. Единствено при крайните форми на физическо и сексуално насилие (напр. изнасилване, склоняване към проституция и др.) и двата пола са на мнение, че е необходима намесата на съответните институции.

Поради исторически подчинената роля на жените в обществото, те в много по-голяма степен се усещат и като жертви на дискриминация (неравнопоставеност), и като жертви на насилие. Налице са значими разлики между възприятията на мъжете и жените. Приблизително 14% от жените се страхуват (или са се страхували), че могат да станат жертва на насилие вкъщи или на работното си място (спрямо между 5% и 6% от мъжете). По-висок е делът на жените, опасявали се, че към тях може на бъде упражнено насилие на улицата, достигайки 42%, за разлика от едва 1/4 от мъжете в подобни ситуации. Усещането за риска да бъдат потенциална жертва кара жените да бъдат много по-чувствителни към проблема.

Образование – изключително силен фактор. Образованието е свързано, от една страна, с натрупването на знания, информираност, способност за самостоятелно ориентиране в проблемите, а от друга – с по-голяма икономическа независимост, самочувствие и познаване на механизмите за реакция и защита. Кое го и прави толкова силно диференциращ фактор. „Съпровождащи“ по-ниското ниво на образование са по-ниският доход, икономическата несамостоятелност, усещането за неумение да се справяш с живота, ниското самочувствие и респективно, усещането, че случващото се е „неизбежно зло“. С повишаване на нивото на образование расте осъзнаването на различни деяния и злоупотреби като форми на насилие, нараства и съпротивата срещу тях.

Етнос – също много силен фактор, но той се проявява по два начина. На първо място, като силно корелиращ с нивото на образование. В етносите с по-ниско образование, основно ромския, се проявяват онези форми на неразпознаване или толериране на насилието, които се наблюдават и при ниските образователни степени като контролиране на семейния бюджет от единия партньор, пренебрегване на чувствата и мненията на другия, склоняване към ранен брак и др.

Вторият начин на проявление е свързан със специфични социо-културни практики и норми, традиции, начин на живот на отделните етноси. Сред анкетираните, определящи се като турци, в много голяма степен споделят тезата, че проблемите трябва да останат в рамките на семейството (поради патриархален начин на живот, наличието на силно затворени общности и пр.). При други форми обаче, приемани за по-безобидни от

българския етнос (например, като нежелано докосване, сексуален намек и пр.), при турския етнос, под влиянието на религията, е налице много висока степен на отхвърляне. 68% от представителите на турския етнос смятат, че трябва да се сигнализира и търси обществено решение по отношение на сексуалните намеци и предложения спрямо 59% от българския етнос. По въпроса с нежеланите докосвания, прегръдки и целувки, разликата между двете групи е още по-категорична. 70% от турското малцинство биха търсили обществено решение за този проблем спрямо 57% от българите.

При ромите влиянието на специфичните традиционно-битови модели се наблюдава най-вече по отношение на ранните бракове. Между 82% и 86% от другите етноси (респективно, български и турски) ги отхвърлят и смятат, че те са обществен проблем, с който трябва да се бори българското общество, докато половината от ромите (49%) смятат, че това е проблем на семейството. Тъй като подобни културни разбирания и традиции са силно вградени в светогледа на съответните етнически групи, тяхната промяна е изключително бавна и трудна. Образованието чрез информиране за правата на личността, правото на образование, на избор, на решение може да бъде водещ фактор, чрез който да се противодейства на сляпата традиция.

Личностни фактори

В тази група изследването откроява два основни индикатора като променливи с най-голяма тежест – **отношенията в семейството на родителите (ролевия модел) и личното самочувствие и увереност.**

При по-хармонични и равноправни отношения в семейството на родителите, впоследствие също се наблюдава по-висока критичност към различни форми на насилие и готовност за реакции срещу тях. Това е валидно за действия, извършвани с голяма повтораемост – системна критика и обиди; системни скандали и крещене, проявленията на сексуален тормоз (намеци, докосвания и др.), както и към крайни форми на насилие като склоняване към ранен брак или сексуална експлоатация.

Проучването показва също така, че по-уверените хора са по-склонни да се противопоставят на проявления на агресия и да реагират на обществено ниво към формите на системно или крайно психическо насилие. Може да се твърди, че съществува тясна връзка между двата индикатора самочувствие–търпимост към насилието. Самочувствието идва като резултат от придобитото образование и икономическата независимост, но и като следствие от модела на взаимоотношения в семейството. Това обуславя и необходимостта от намеса на социалните работници в семейства с проблеми, в които се генерират ролеви и поведенчески модели, които по-късно се възпроизвеждат.

Информационни фактори

Както корелационният, така и регресионният анализ показват ролята на информацията за разпознаването на насилието и реакцията срещу него. Хората, които са гледали филми, чели брошури, търсили информация по интернет, са по-малко склонни да приемат насилието. Те не само го отхвърлят, но и знаят към кого да се обърнат, да потърсят помощ и защита. Това се отнася както за „по-леки“ форми на агресия, към които като цяло прагът на обществена търпимост е по-висок, така и към по-екстремните проявления на насилие като изнасилвания, склоняване към проституция и др.

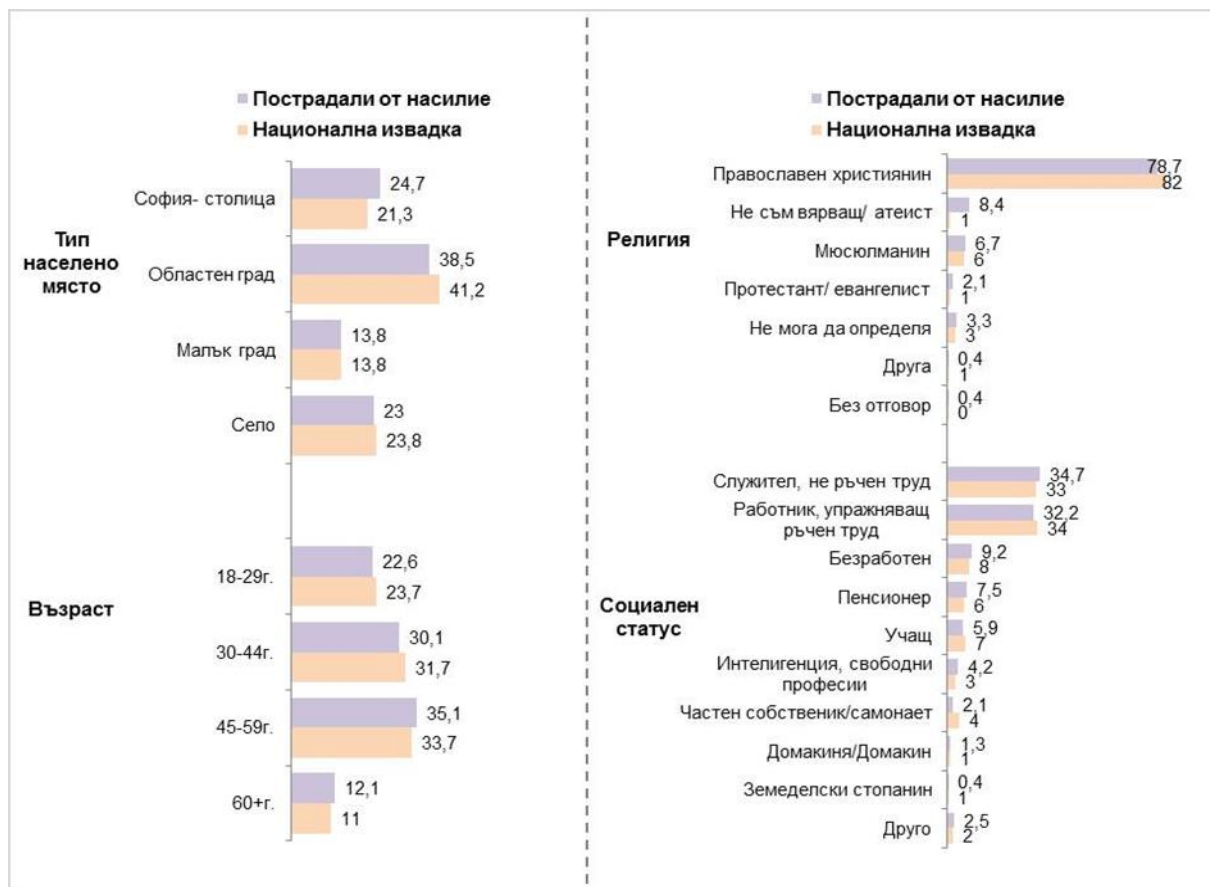
4. Анализ на профила на жертвите на насилие

Профилът на пострадалите от различни форми на домашно насилие или насилие, основано на пола, се основава на данни от националното количествено проучване и на данни от проведени дълбочинни интервюта с потребители на услуги за жертви на насилие.

Под „профил на жертвите на насилие“ изследователският екип има предвид съвкупността от обективни характеристики като: вид преживяно насилие, пол, възраст, социален и семеен статус, както и субективни характеристики като: разбиране на насилието, мотиви за търсене на подкрепа, причини за излизане от насилническата връзка, нагласи и пр.

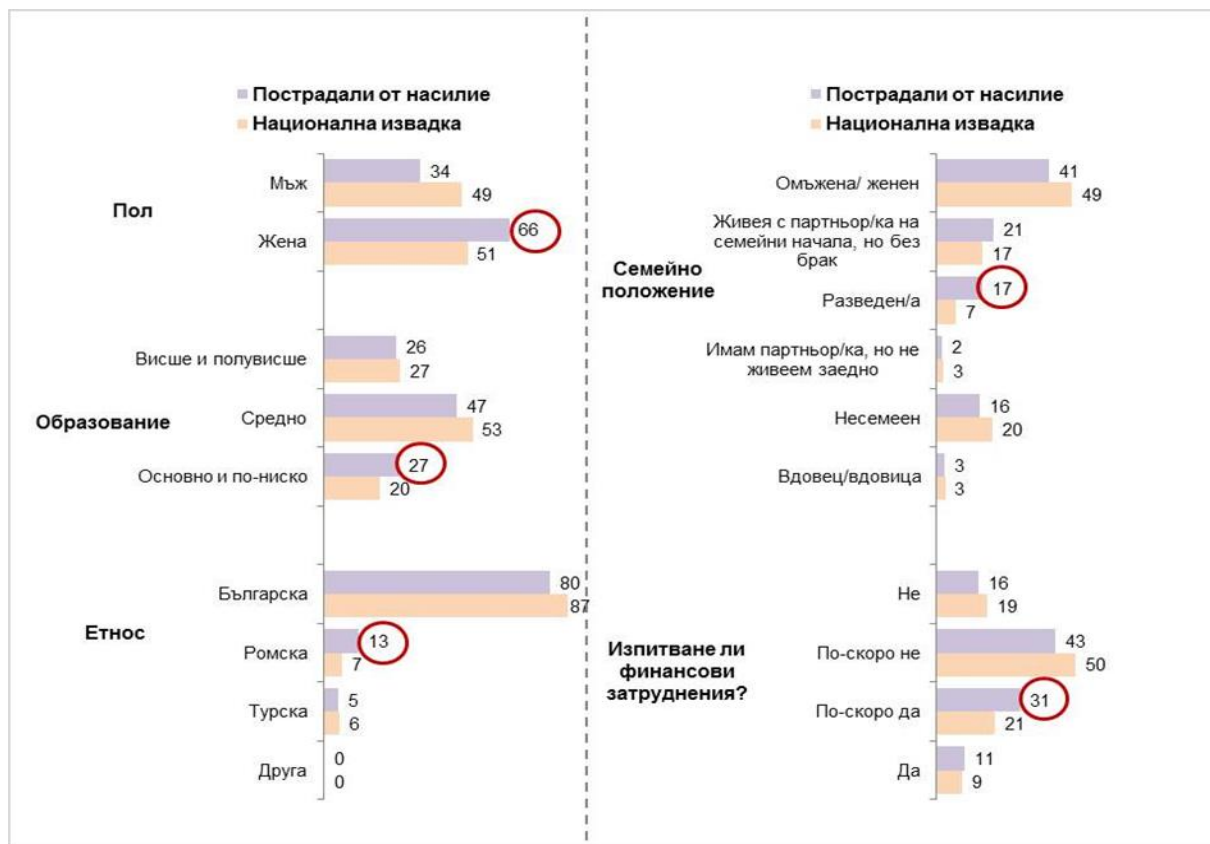
Данните от национално представителното изследване сочат, че профилът на пострадалите от насилие се доближава до повечето средни за страната характеристики на структурата на населението (възраст, тип населено място, брой членове в домакинството, социален статус). Профилът на споделилите, че са преживели насилие, е разнороден – както по отношение на възраст, така и по отношение на населено място, доходи, социален статус. Това обяснява и мнението на значителна част от експертите, че „всеки може да стане жертва на насилие“.

Проучване сред пълнолетното население на страната

Открояват се обаче и няколко по-съществени специфики, които определят пострадалите от насилие:

Проучване сред пълнолетното население на страната

- Най-съществена е разликата по признак „пол“: **значително повече са жените, преживели някаква форма на насилие, отколкото мъжете** (над 2/3).
- В национален план пострадалите от насилие се характеризират с **по-висок дял ниско образование** (основно или липса на образование) спрямо средното за страната, и респективно, по-съществени финансови затруднения.
- Друга характеристика, която по-съществено откроява профила на жертвите на насилие спрямо средното за страната, е семейният статус – **значително по-висок е дялът на разведените спрямо семейните/несемейните респонденти** (17% спрямо 7% средно за страната).
- Дялът на **ромите, преживели насилие, е почти два пъти по-висок** спрямо средното за страната (13% спрямо 7% средно за страната)

Количественото проучване показва, че на практика всички претърпели насилие са били подложени поне на психическо/емоционално такова (98%), включително икономическа зависимост от партньор/съпруг. Всеки пети е преживял (и) физическо насилие.

В качествено изследване физическото насилие има още по-сериозни измерения – почти всички интервюирани са преживели и физическо, наред с психическото насилие.

Това се дължи на факта, че за да потърсят подкрепа извън семейството, жертвите често изчакват насилието да придобие крайни, често животозастрашаващи форми. В същото време, дълбочинните интервюта с жертви разкриват и друг важен детайл, който остава скрит в количественото проучване. Вероятно поради факта, че сексуалното насилие е по-притеснителна и/или табуизирана тема, значително по-малко са декларирали, че са били подложени на такова, докато в дълбочинните интервюта голяма част от респондентите споделят за съпътстващо сексуално насилие в рамките на домашното насилие, което са преживели. От принуждаване към „секс за сдобряване“ до разсъбличане с цел унижение, сексуалното насилие съществува като форма на насилие сред двойките.

Най-честият случай на домашно насилие, което е стигнало до социална услуга, е на жена, майка, която е във връзка – съпругеска или фактическо съжителство - с извършителя на насилието. Затова и множество други форми на домашно насилие и насилие, основано на пола като насилие, извършено от пораснали деца над родителите им, насилие над деца, деца, които са свидетели на насилие, насилие между възрастни в едно семейство, например между брат – сестра (при спорове за имоти), преследване на жена, без да е имало фактическо съжителство, ранни бракове и др. остават извън обхвата на проучените случаи.

Обичайно жертвите определят преживяното от тях насилие като физически и психически „тормоз“. Насилието е с голяма продължителност, няколко години, често описвано „на приливи и отливи“. Жените често са напускали насилника, но са му давали „втори шанс“. Често те несъзнателно оправдават насилника и търсят причината извън него – в майка му, злоупотреба с алкохол или наркотици, напрегната работа, такъв модел на поведение е имало и в семейството му и т.н.

„Имаше бой и тормоз, скандали под влияние на алкохола.“ (Жена, жертва на домашно насилие, областен град)

Почти всички жертви са претърпели някакви форми на психическо насилие. Били са обект на унижение и нарочно принижаване, както и на обиди, псуване, системна и агресивна критика, подигравки. Друга голяма част от тях са били подложени на системни скандали и крещене.

Анализът на профила на жертвите показва, че онези, които имат деца, често са манипулирани чрез заплахи и лъжи, включително с използване на децата за „разменна монета“. Това са жени, на които им е вменено чувство за вина – „бия те, защото не ме слушаш“, „ти не си добра майка“, „не можеш да си гледаш къщата“ и др., което засилва тяхната безпомощност и демотивиране за предприемане на реакция и съпротива.

Ограничаването на контактите, дори с близки роднини и приятели, също е разпространена форма на психически тормоз, посочена от над половината от жертвите, с които са проведени дълбочинни интервюта.

Изключение са случаите, в които жената напуска насилника след първия акт на физическо насилие и не възстановява връзката след това. Данните от националното проучване също показват, че най-често жертвите са преживели повече от пет пъти случаи на насилие, а не еднократно. Малтретираните жени се характеризират със зависимост, със загубата на автономност. Жената, която е подложена на системно насилие, губи себеуважение, увереност в своите сили, преживява страх, развива подчиняемост и зависимост от насилника и не си представя, че може да се справи сама.

Жените жертви на домашно насилие най-често имат деца на различна възраст – от бебета до вече възрастни самостоятелни хора, при които търсят подкрепа. В някои от случаите децата са ставали свидетели на насилието и самите те са били въввлечени в процедури като свидетели. Често жертвите мотивират с „добруването на децата си“ и оставането, и излизането от връзката. От една страна, са останали заедно с насилника „заради децата“, „за да имат баща“, „да не се разрушава семейството“. Когато обаче си дадат сметка, че насилието, макар и да не е било насочено към децата, и създава опасност и за тях, те преодоляват зависимостта си и си тръгват.

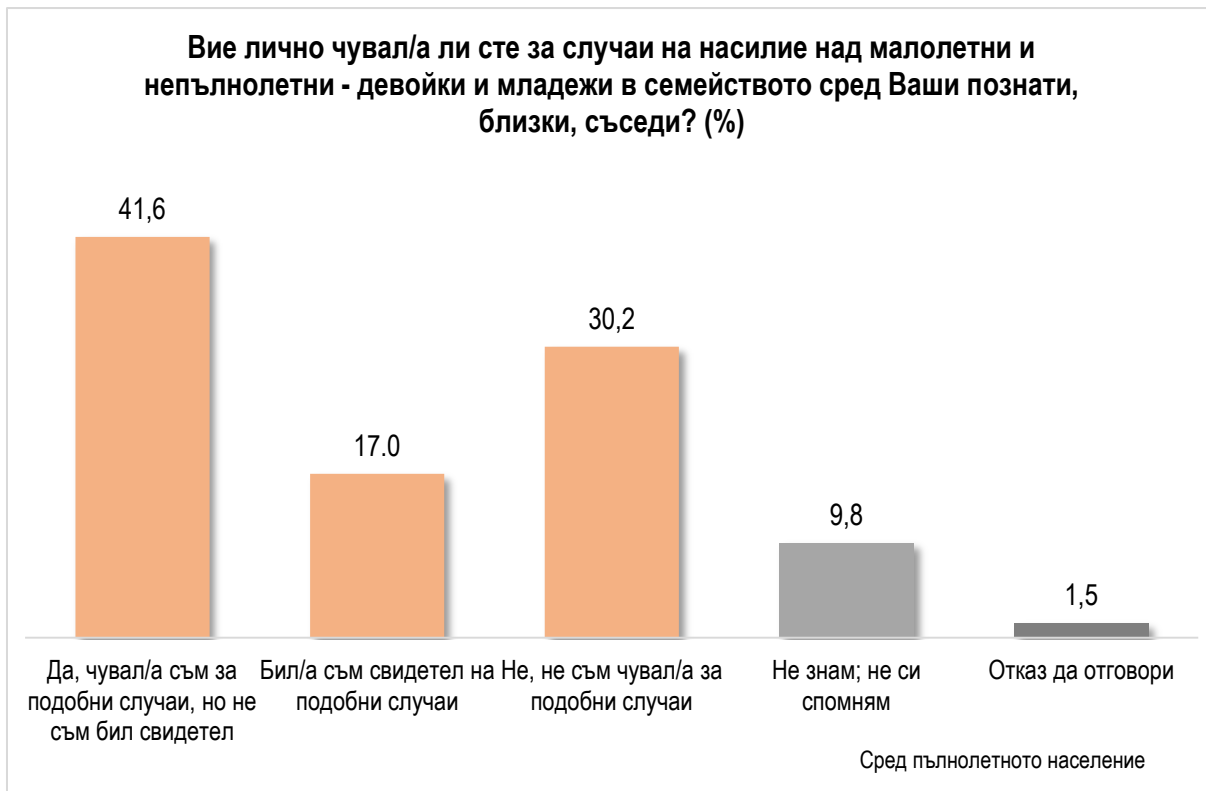
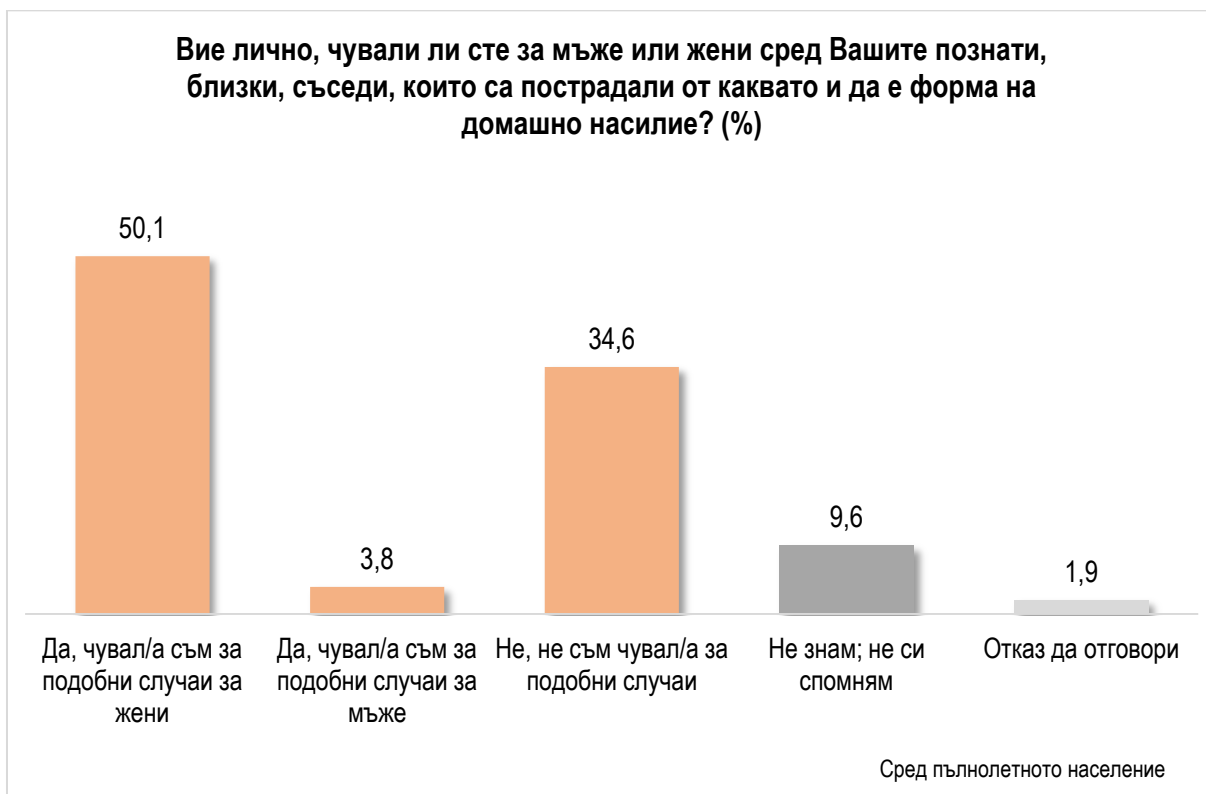
„Беше ми писнало и на децата не им беше хубаво. Сили ми дадоха децата... един инцидент, когато замахна да ме удари, една вилица изхвърча и без малко да се забие в дъщеря ми. Тогава си казах – „Стига“, и реших, че е по-добре да запазя децата, отколкото да продължавам да търпя и те да са свидетели на всичко това.“ (Жена, жертва на домашно насилие, областен град)

Рядко майката е била информирана и за правата на детето, освен в специализираните социални услуги.

В дълбочинните интервюта, идентифицираните жертви на насилие, основано на пола, които ползват социални услуги, са най-вече жертвите на трафик.

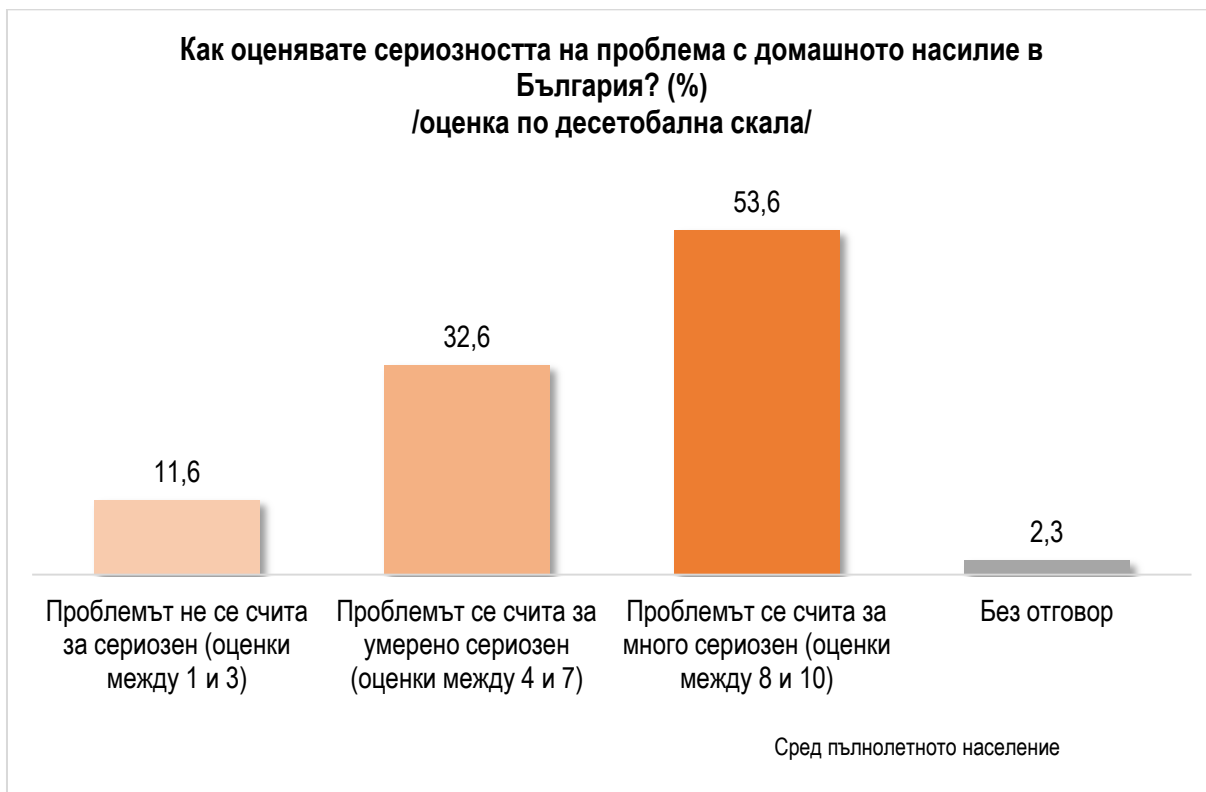
5. Обществени възприятия за разпространеност на насилието, обществена значимост на проблема като цяло и на отделните форми – домашно насилие, насилие, основано на пола и насилие срещу деца

Представителното проучване сред пълнолетното население на България показва, че 54% от българските граждани знаят за случаи на насилие над възрастни в обкръжението си (предимно над жени – 51%). 58.6% споделят, че са чували, или били свидетели на домашно насилие над деца.

Имайки предвид дела на хората, които са пострадали от някаква форма на домашно насилие, както и онези, които знаят за такива случаи, е разбираемо, че **всеки втори**

български гражданин определя проблема с домашното насилие като много съществен – 54% оценяват сериозността му между 8 и 10 по десетобална скала. Това мнение споделят почти в еднаква степен различните социално-демографски групи, включително мъжете и жените. Едва 12% от населението смятат, че домашното насилие не представлява сериозен проблем в България.

Същевременно 2/3 от българите (65%) споделят мнението, че домашното насилие е обществен проблем, в решаването на който трябва да участват както гражданите, така и институциите.

Колкото по-нисък е социално-икономическият статус на респондентите (доходи под 300 лв. на член от домакинството, основно и по-ниско образование), толкова по-силно изразена е нагласата, че домашното насилие е личен/семеен проблем. Етническите малцинства, особено представителите на ромския етнос (43%), също в по-голяма степен споделят това мнение. Това са и по-рискови групи, сред които, дори да възникне насилие, то остава невидимо, поради по-малката вероятност да потърсят институционална подкрепа/ подкрепа извън семейството. Сред ключовите фактори за това са поредица от социално-културни обусловености, които толерират различните му форми, дефинирайки ги като „нормални“.

Общественото разбиране за домашното насилие включва различни негови измерения – както физически, така и психически. Физическата агресия в по-тежките ѝ форми стои в основата на разбирането за домашното насилие – 58% го определят като някакъв вид агресия – бой, скубане на коса, удари с ръце и ритници и др. В немалка степен под „домашно насилие“ обаче се разбира и вербалната агресия/ психическо насилие – отново в по-тежки форми – обиди, псувни, викове, скандали, тормоз и др. – такива определения дават 49,5% от българските граждани. Насилието се мисли през отношението насилник–жертва, като по-често се споменава към кого е насочено, а не от кого се извършва. В най-честите случаи като пострадали се посочват децата, жени/ партньори, по-възрастните хора.

Проучване сред пълнолетното население на страната

Ако трябва да кажете, какво разбирате под "домашно насилие", как бихте го определили с няколко думи?	Col %
Невербална агресия- бой, юмручен, влачене/скубане за коса, удряне с ръце и ритници и др.	57.8%
Вербална агресия - обиди, псувни, викове, скандали, тормоз, емоционални и психически атаки и др.	49.5%
Агресия към някого от семейството - псуване, обиди, шамари	15.3%
Системен физически и психически тормоз	9.1%
Насилие над деца в семейството	5.7%
Налагане волята на партньора - физически или психически	5.5%
Финансова зависимост/ Взимане на парите	5.3%
Сексуален акт, сексуално насилие	4.1%
Прилагане на физическа сила в семейството - мъж срещу жена и деца и възрастни 60+	3.7%
Физическо въздействие от силния към по-слабия от страна на жена към мъж или обратно	2.0%
Неоправдана ревност към жени/мъже	1.7%
Насилие, което остава скрито за други хора	1.2%
Заклучване у дома	1.1%
Физическо наказание от слаби мъже върху беззащитни жени	1.0%
Друго	7.2%
База: N= 895 (броят на лицата, дали някаква асоциация или определение)	

Именно доминиращото обществено разбиране за насилието като израз на тежки форми на агресия – както физически, така и психологически, до голяма степен води до „затварянето“ на по-леките и „по-флуидни“ негови измерения, или в рамките на семейния кръг, или изобщо да не разпознаването им като проблем. Наблюдава се висок праг на търпимост към психическите/емоционални прояви на насилие.

На практика всички експерти от различни институции в страната също споделят позицията, че домашното насилие е много сериозен проблем, който обаче не може да бъде измерен в пълнота. Посочваните от специалистите основни причини за това са няколко:

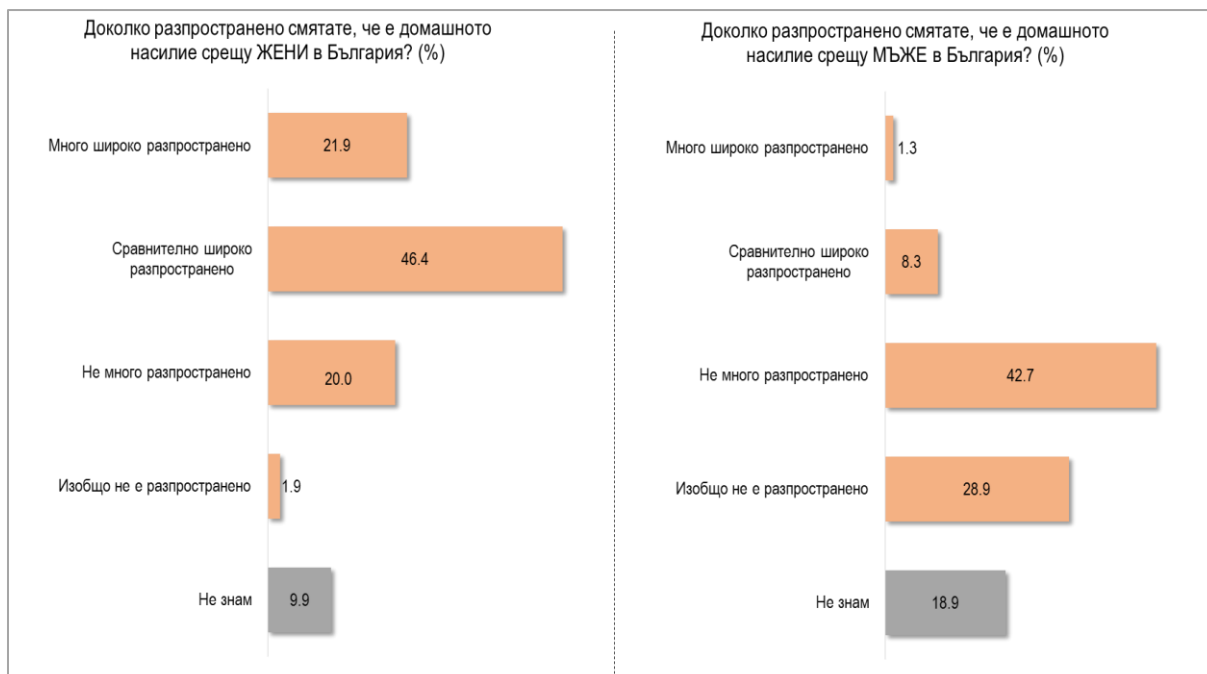
- Липса на достатъчно изчерпателни и надеждни статистически данни, доколкото статистика може да се поддържа само от регистрирани случаи, а такива често липсват.
- Недокладване на случаите на насилие – както от жертвите, по различни причини, така и от свидетели на насилие;
- Недокладваните случаи, от своя страна, са следствие от различни фактори, част от които са високият праг на търпимост на жертвите, страх от последици, неидентифициране/ подценяване на ситуациите на насилие и др., недостатъчна

чувствителност към „по-леките“ форми на насилие; културно-общностни норми, които обуславят отношението към насилието като „нещо нормално“ в междуличностните и семейни отношения.

Същевременно, експертите разширяват разбирането за домашното насилие: освен формите на физически и психически тормоз, към насилието се добавят и сексуален тормоз, както и икономическо насилие. По отношение на извършителите на насилието, експертите потвърждават обществените нагласи, че по-често насилието се извършва от партньор/съпруг към съпруга/ партньорка, но и към деца. Често експерти от различни сфери (МВР, АСП, НПО) изразяват и позиции, че напоследък се засилват случаите на упражнено насилие върху по-възрастни членове на семейството/ домакинството – най-често от пораснали деца към възрастни родители. В същото време, видимите случаи на насилие са най-вече физически поради по-лесната им доказуемост – това е мнение, базирано на практиката на повечето експерти в сферата на МВР и съдебната система.

По въпроса относно реалното разпространение на насилието в семейството, **категорично преобладава мнението, че домашното насилие над жени е много по-често явление, отколкото над мъже.** Двама от трима българи заявяват, че насилието над жени е сравнително широко или много широко разпространено (68%), докато зад същата позиция по отношение на насилието над мъже застават едва 10%.

Проучване сред пълнолетното население на страната

Насилието, основано на пола, не се разбира така еднозначно, както домашното насилие. Най-често под „насилие, основано на пола“, се разбира сексуална агресия като „изнасилване, склоняване към секс“ (33%). На второ и трето място, с почти еднаква честота на споменаване, се нареждат различните форми на физическа агресия – побой,

шамари, ритници, малтретиране (посочени от 22%), или вербална агресия (заплахи, викове, скандали, обиди и др. – посочени от 20%). Четвъртата най-често идентифицирана характеристика на насилието, основано на пола, също е свързана със сексуално насилие, но в по-„мека“ форма: „нежелани сексуални действия, не непременно изнасилване“ – напр. докосвания, прегръдки, опипване, сексуално посегателство (19%).

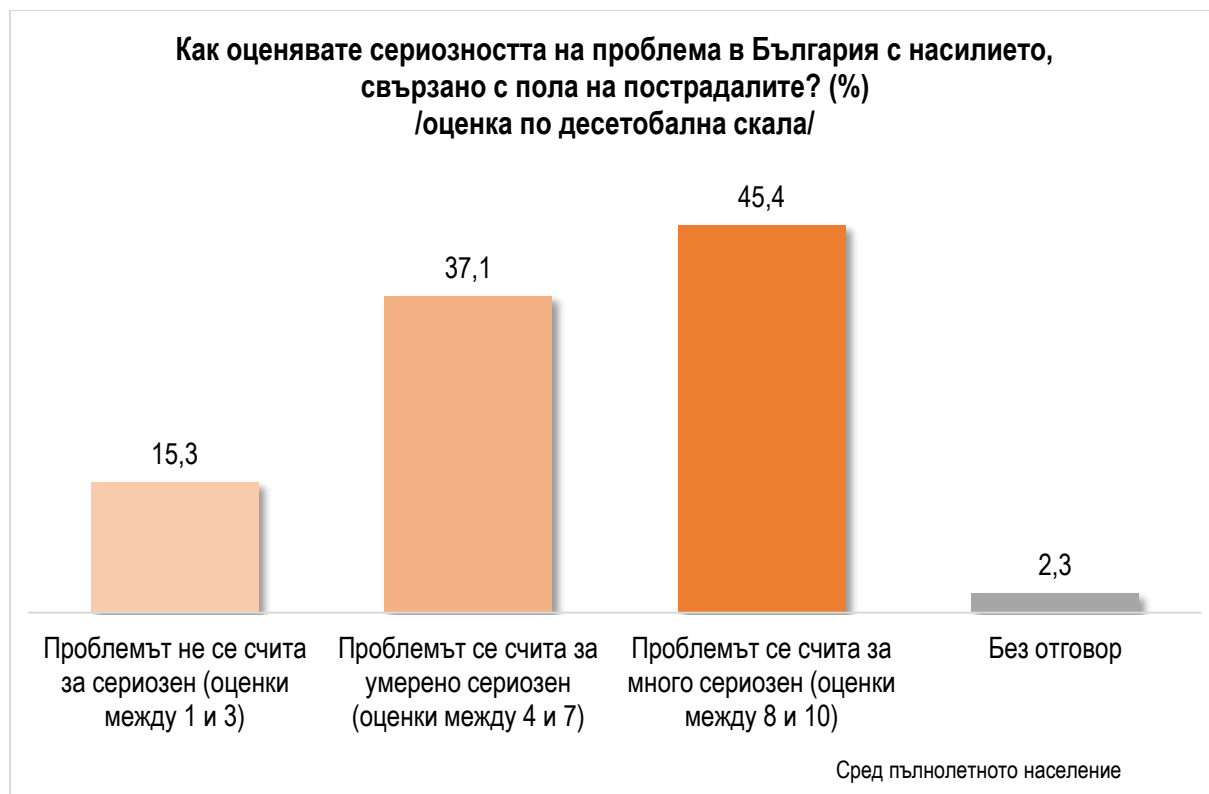
Проучване сред пълнолетното население на страната

Какво за Вас е насилие, свързано с пола на пострадалия?	Col %
Изнасилване, склоняване към секс	32.7%
Различни форми на физическа агресия - побой, шамари, ритници, малтретиране, др.	21.5%
Различни форми на вербална агресия - заплахи, викове, скандали, обиди, емоционално насилие и др.	20.0%
Нежелани сексуални действия, не непременно изнасилване - напр. докосвания, прегръдки, опипване, сексуално посегателство	18.6%
Насилие над по-слабия пол /може и мъже/ - психическа или физическа агресия	10.3%
Тормоз със сексуален подтекст, намеци, погледи, неприлични предложения	9.2%
Полова дискриминация /вкл. хомофобия/ и тормоз, свързани с пола	7.8%
Принуждаване към проституция	6.7%
Физическо насилие върху жени	3.5%
Ежедневен психически тормоз - забрана за контакти с хора, ревност, обиди	2.4%
Агресивно поведение, жестокост	2.3%
Насилствено налагане на нежелано поведение /действие/	2.1%
Домашно насилие над жени от страна на съпруг	1.9%
Насилствено омъжване	1.6%
Малтретиране, обиди и бой от страна на мъж към жена	1.4%
Педофилия, блудство с деца	1.4%
Психически тормоз на жени	1.0%
Бой на децата	1.0%
Друго	9.4%
База: N= 796 (броят на лицата, дали някаква асоциация или определение)	

Дефинициите на експертите от различните области и различни населени места за насилие, основано на пола, също не са еднозначни. В редица дискусии и интервюта темата е трудно обособима и по-скоро се смесва и припокрива с тази за домашното насилие. Често не се прави разграничение между разбирането за домашно насилие и насилие, основано на пола. Дават се различни дефиниции, които почиват по-скоро върху лични предположения, отколкото върху институционализирана рамка за това що е насилие, основано на пола.

„Всяко насилие може да се квалифицира като „свързано с пола, защото участват двата пола“, как да се разграничи, малко се обърках...” (Експерт, образователна система, областен град)

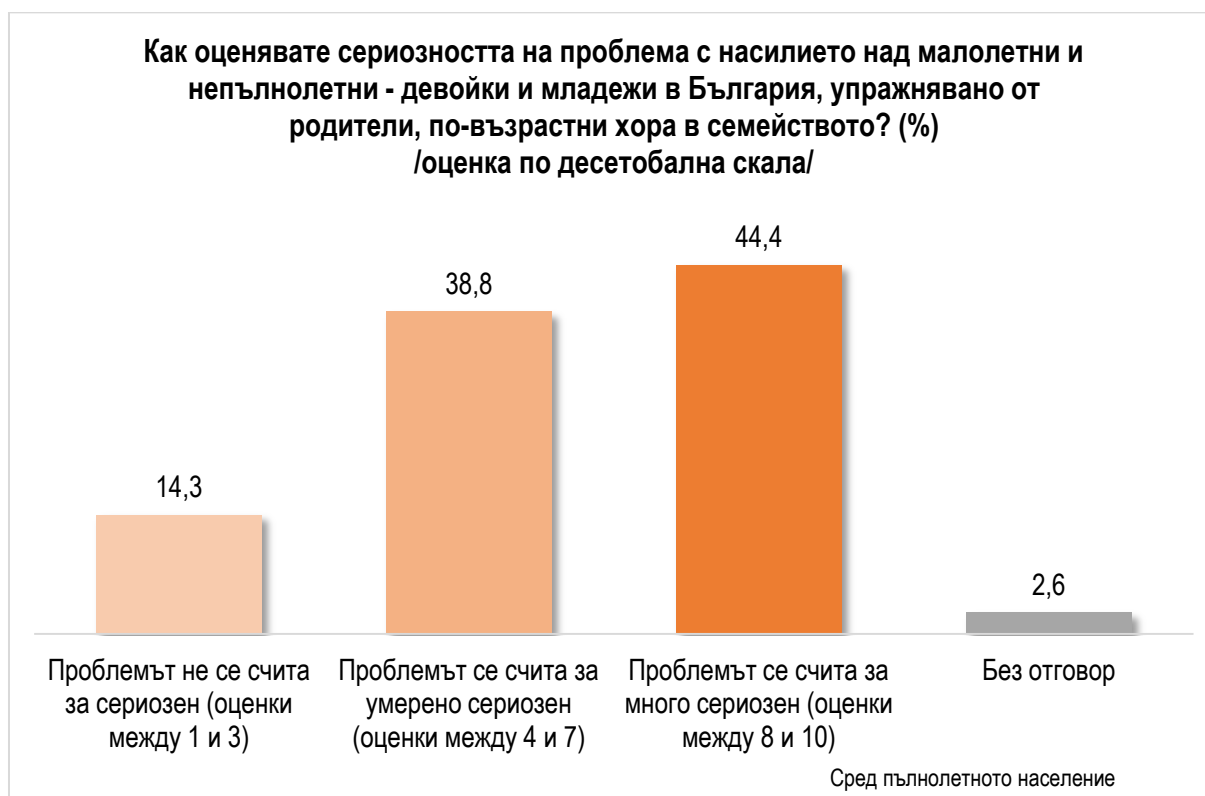
Насилието, основано на пола, също се определя като сериозен обществен проблем – 45% от анкетираните му придават значимост между 8 и 10 по десетобална скала.

Ако обаче бъдат сравнени двата типа насилие, обществените притеснения по отношение на домашното насилие са по-силни (с 10% повече, или 54% го определят като „много сериозен“ проблем). Сред експертите на практика 100% го определят като „много сериозен проблем“, което ясно показва, че колкото по-висока е степента на запознатост с феномена, в толкова по-голяма степен се осъзнава неговата социална значимост.

Проблемът с насилието над деца е съществена част от проблема както с домашното насилие, така и с насилието като цяло. От ключово значение е как обществото разбира рисковете и възможните последици върху децата, когато в семейството се упражнява насилие, независимо дали между други членове на семейството, или (и) върху самите деца.

Изследването показва, че общественото мнение възприема насилието над деца като сериозен проблем според – 44% от българските граждани го оценяват в интервала между 8 и 10 по десетобална скала.

Въпреки това, сравнено със сериозността на домашното насилие и насилието, основано на пола, този тип насилие има по-ограничени измерения в общественото съзнание. За това способстват редица фактори, част от които са: че насилието над деца често не се поставя в контекста на домашно насилие като цяло и децата остават в периферията му като свидетели/ непряко засегнати; по-високите прагове на толерантност към прояви на насилие спрямо деца, които биват определяни като „нормални, ако не са в крайна форма“.

6. Дискриминация и насилие

За преобладаващата част от експертите, участвали в изследването, дискриминацията и домашното насилие, както и насилието, основано на пола, са свързани процеси, които взаимно се обуславят. Дискриминацията по признак на пола се разпростира и извън семейния живот, като обхваща сфери като образование, трудова заетост, кариерно развитие, социален статус и пр. Споделя се тезата, че почти не съществува граница между дискриминация и насилие – и едното, и другото са насилие.

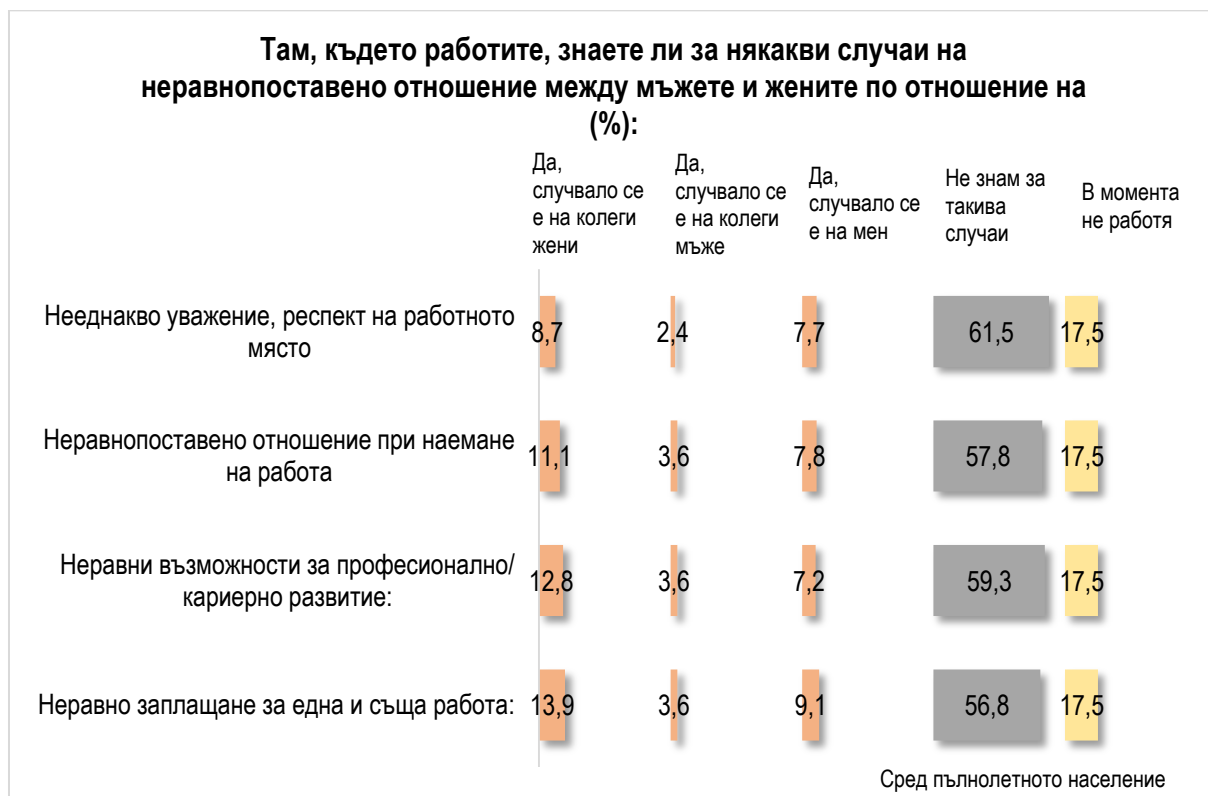
„Няма граница между дискриминацията и насилието, основано на пола. Винаги едното прераства в другото и обратно. (Експерт, социална услуга, областен град)

Въпреки законово гарантираното равенство, сред широката общественост също са налице разбирания за дискриминационни прояви – в по-силни, или по-леки форми.

Малко под половината българи (между 44–46%) смятат, че мъжете и жените са равнопоставени, що се отнася до заплащането за една и съща работа, възможността за професионално/ кариерно развитие и наемане на работа. Около една трета (31–36%) смятат, че предимство в тези аспекти имат мъжете, докато значително по-ниски дялове (3–7%) са на мнение, че с предимство са жените.

Делът на българите, които са ставали жертва на различни аспекти на полово неравенство на работното място, е между 7–9%. Те заявяват, че лично им се е случвало да бъдат поставени в ситуация на неравно заплащане за една и съща работа, неравна възможност за професионално развитие, неравностойно отношение при наемане на работа и/или нееднакво ниво на уважение на работното място. Анкетираните са чували за такива случаи, свързани с техни колеги жени в по-висока степен – между 9–14%, отколкото с колеги мъже (под 4%). Най-широко разпространен е проблемът с неравното заплащане за една и съща работа – 9% от анкетираните заявяват, че лично са били оцетени.

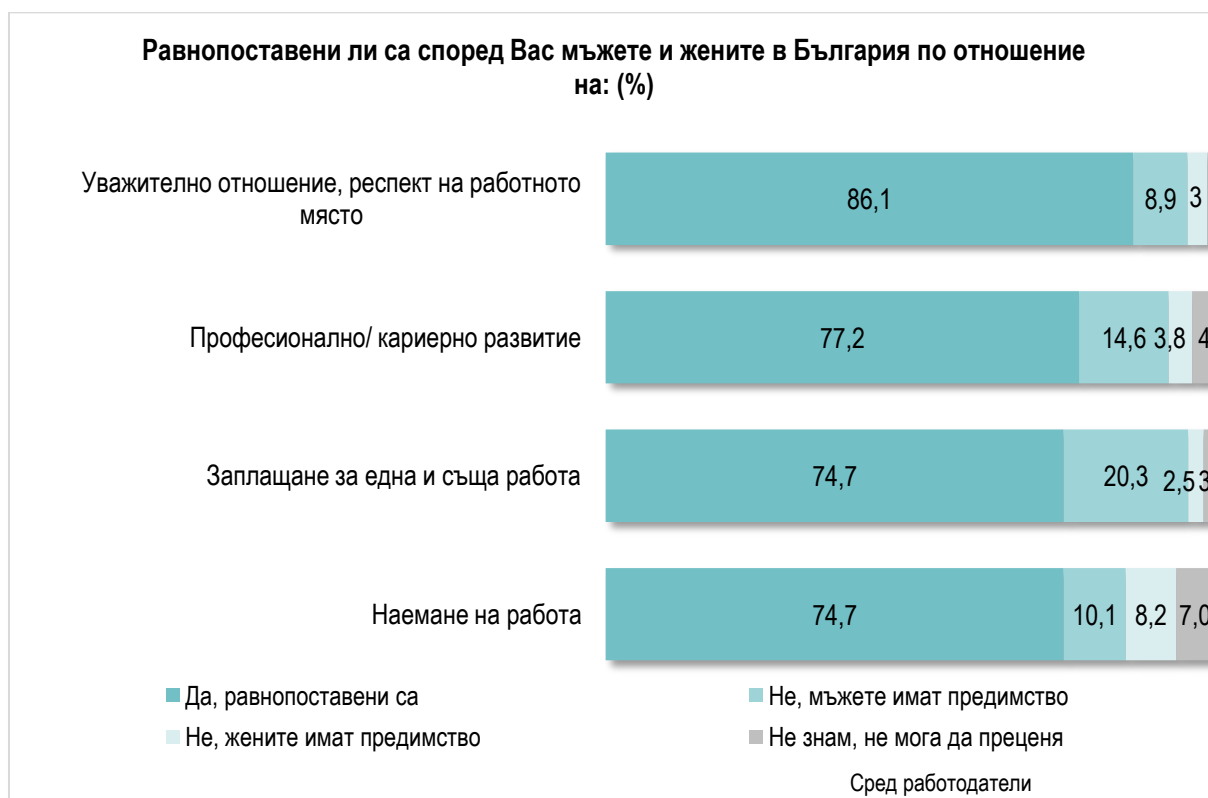

Българите са категорични, че жените по-често стават обект на насилие или тормоз на работното място – всеки втори застава зад това мнение. В същото време почти липсват хора, които да смятат, че не жените, а мъжете по-често попадат в ситуации на насилие или тормоз – около 1%. Всеки пети смята, че двата пола еднакво често стават обект на насилие/тормоз, а малко по-голям дял не могат да преценят.

Проведеното проучване сред работодатели в страната разглежда равнопоставеността в няколко аспекта – заплащане за една и съща работа, професионално/кариерно развитие, наемане на работа и уважително отношение към тях.

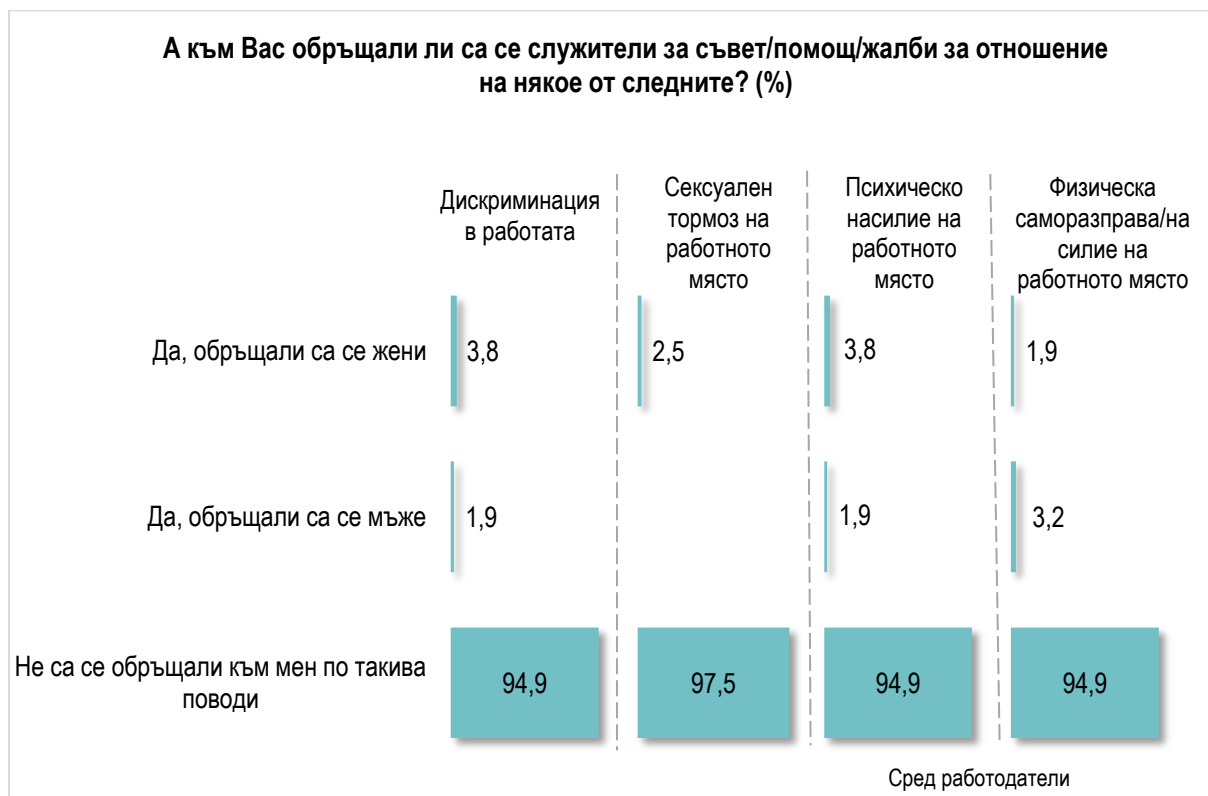
Във всяко едно от тези отношения мнозинството от работодателите (75–86%) заявяват, че двата пола са равнопоставени. Сред заявяващите обаче, че има разлики, доминира мнението, че те са предимно в полза на мъжете. Най-голяма според работодателите е разликата при заплащането, където всеки пети анкетирани заявява, че мъжете имат предимство, докато едва 2–3% приемат, че предимството е на страната на жените.

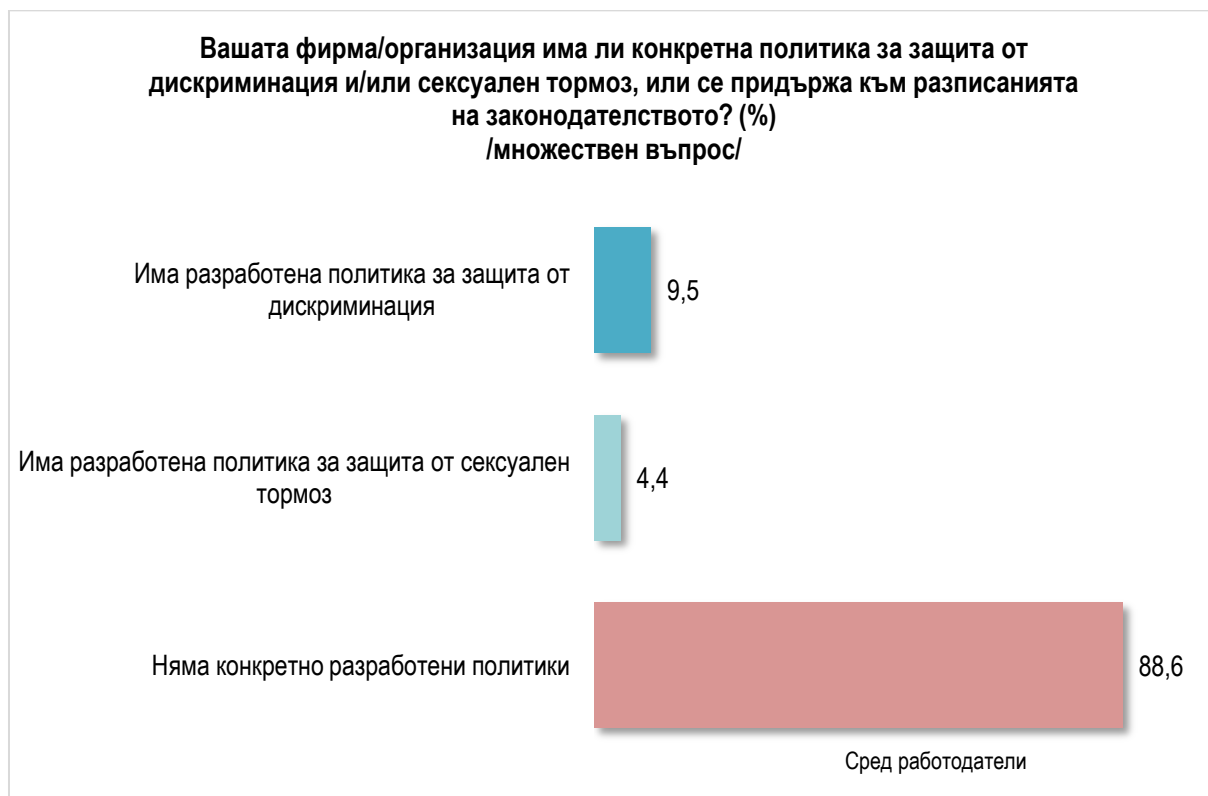
Между 10–15% от работодателите споделят, че са чували за случаи на оплаквания от дискриминация, тормоз и психическо и/или физическо насилие от страна на служители в сектора, в който работят. Що се отнася до дискриминация, сексуален тормоз и психическо насилие на работното място, в повечето случаи, те са били при жени. Физическата саморазправа/ насилие са по-разпространени сред мъжете.

Молби за съвет/помощ или жалби относно дискриминация, сексуален тормоз или психическо/ физическо насилие на работното място обаче са получили не повече 3–4% от работодателите. Случаите, в които служители са се обръщали за помощ/подкрепа към анкетираните работодатели по отношение на подобен тип проблеми, също са разпространени при жените.

Мнозинството от работодателите смятат, че законодателството в България гарантира недискриминацията на работното място. В същото време 89% признават, че фирмите/организациите им нямат конкретно разработени политики за защита от дискриминация или сексуален тормоз. Нисък дял (10%) имат такива относно дискриминацията, а още по-малко (4%) имат вътрешна политика за защита от сексуален тормоз.

Анкетата сред работодателите също потвърждава значимостта на проблема с домашното насилие. Всеки пети от тях (20%) знае за преживяно домашно насилие от свои служители. Това е валидно повече за микро и малките фирми, които представляват и мнозинството от предприятията в страната. От своя страна, това предполага по-висока степен на споделяне сред служителите, както и по-лесно „забелязване на маркерите“ на преживяно насилие (синини, емоционални изблици и пр.) от страна на ръководството на компаниите.

Тъй като много от конкретните форми на домашно насилие се разглеждат предимно като въпрос на лични взаимоотношения, в които чуждата намеса е нежелана, нагласите сред работодателите за сигнализиране на подобни случаи са сравнително ниски. Едва една четвърт от анкетираните представители на фирми в България биха подали сигнал в полиция, а дори по-малко – 16% биха се обърнали към социалните служби.

Именно това е и една от насоките, по които следва да се работи – разработване на мерки към работодатели как да идентифицират белези на домашно насилие и тяхното стимулиране за оказване на подкрепа на жертвата и сигнализиране към отговорните институции – полиция, социални служби, съдебна система и др.

7. Професионална подготовка на специалистите и капацитет на системите за превенция на насилието и подкрепа на жертвите

Ограничаването и преодоляването на проблема с насилието и особено – грижата за жертвите, предполагат адекватно законодателство, институционален капацитет и сътрудничество, професионална подготовка и взаимодействие с медиите и обществеността. Стъпвайки на това разбиране, в рамките на проекта бяха проведени 524 интервюта с експерти, които целяха да регистрират и обобщат оценките на хората, пряко или косвено въввлечени в процеса по превенция, защита и предоставяне на услуги на жертви на насилие.

Професионална подготовка

По-голямата част от експертите, участвали в проучването, оценяват подготвеността на професионалистите в социалната сфера като „недостатъчна“. Според тях дефицитите произтичат както от тежестта в социалната сфера поради ниско заплащане, така и от професионално прегаряне, липса на подкрепа, на подходящи обучения и супервизия.

„Съществената трудност е, че има голямо текучество на хора поради ниски заплати. Обучените хора впоследствие напускат и непрекъснато трябва да се правят нови обучения.“ (Експерт, АСП, областен град)

Получените от изследването данни не дават основание да се очертаят съществени различия в становищата на експертите в зависимост от типа населено място, където работят. Има определени дистинкции, в зависимост от професионалната експертиза, които са естествени и се определят от тяхната компетентност. **Най-видимата разлика е по отношение на разбирането за психологическия механизъм на връзката „жертва–насилник“, която се осъзнава от малък кръг експерти, основно от психолози, психотерапевти, социални работници от специализираните НПО и от някои социални услуги.**

Експертите, включително тези от правосъдната система, се позовават единствено на ЗЗДН и ЗЗД. Жертвите рядко биват компенсирани по разпоредбите на ЗПФКПП, доколкото само част от формите на домашно насилие попадат в обхвата на НК.

С изключение на някои от националните експерти и експертите от специализираните НПО, останалите нямат общо разбиране за насилие, основано на пола и не могат да го разграничат от домашното насилие. Има и мнения, че при насилието полът не е важен, важно е насилието.

„Насилието е основано не на пола, полът няма значение. Това, че жените са по-често в съдебната зала и търсят закрила, не означава, че и мъжете не са жертви. Смятам, че жените могат да са уникални насилници. Не разбирам какво означава насилие,

основано на пола, за мен важно е как да защита клиента си.“ (Експерт, съдебна система, областен град)

По-голямата част от експертите изразяват неудовлетвореност от това, че жертвите на насилие не оценяват оказаната подкрепа и се връщат при насилника, което показва, че те не разбират достатъчно феномена „домашно насилие“ и последиците от него върху жертвата.

„Дискриминацията“, „неравенството“ и „насилието“ се приемат от по-голямата част от експертите като близки и взаимно обуславящи се явления. Специалистите от правосъдната система правят по-фина дистинкция между „нарушение на права“ и „отказ от достъп до права или услуги“, но те също разглеждат дискриминацията, неравенството и насилието в тяхната взаимна връзка. Неравенството между жените и мъжете, което на практика съществува, е условие за дискриминация в семейството, в образованието, в професионалната и трудовата дейност.

Експертите, участвали в изследването, са единодушни, че децата винаги са жертви, независимо дали към тях има директно насилие, или са свидетели. Специалистите по темата специално подчертават риска от пренасянето на семейния модел на преживяно насилие в бъдещото семейство. Затова е толкова важно да се развива капацитетът и професионалната реакция във всички случаи на насилие над деца – физическо, емоционално, или психологическо.

„Децата жертви често стават насилници, защото в миналото те са били свидетели на насилие в своята семейна среда.“ (Експерт, съдебна система, областен град)

Оценявайки капацитета на системите, преобладаващата част от експертите идентифицират **нуждата от общи обучения и работни срещи с експерти от различните институции, които да доведат до формиране на общо разбиране за проблема, обмен на информация и координиране.** Специално внимание се обръща на необходимостта от съдействие от страна на специалистите в здравната система – както по отношение на по-високата им ангажираност с проблемите на насилието, така и с търсене на възможности за подобряване на сътрудничеството между социалната и здравната система. Друга важна група специалисти, нуждаещи се от обучение, са представителите на отдел „ИОХУСУ“ към ДСП, които са ангажирани със случаите на насилие над възрастни, но които поради голямата си натовареност не могат нито физически, нито психологически да работят пълноценно по тях.

Поддържане на надеждна статистическа информация за случаите на насилие

Отправна точка за формиране на политики в областта на превенцията и борбата с насилието в страната е поддържането на надеждна и изчерпателна информация за докладваните случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола. Получената информация от разговорите с националните експерти по темата показват, че всяка компетентна институция събира подобни статистически данни за обхвата на феномена,

съобразно собствените си нужди и цели. Въпреки това, специалистите определят тази статистика като недостатъчна и с липсващи ясни индикатори по отношение на домашното насилие и насилието, основано на пола.

Затова и общата оценка на експертите, участвали в проучването, е, че споделянето на информация за докладваните случаи на насилие между отделните отговорни институции липсва или е ограничено.

„Всички си водят отделни статистики и няма нищо централизирано.“ (Национален експерт в областта на равнопоставеността на жените и мъжете и недискриминацията)

Според експертите липсата на обмен на информация за броя на случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола, възпрепятства формирането на политики, основани на факти. Отсъствието на надеждна статистическа информация не позволява да се разбере „каква е действителността при насилието“, както и да се „очертаят тенденциите“.

Решението на този проблем експертите виждат чрез създаването на централизирана система за докладването на случаите на насилие, която да съдържа уеднакви индикатори, използвани и споделяни от всички компетентни институции.

Натовареност на специалистите и време за реакция по случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола

Според експертите по-същественият проблем при предоставянето на услуги на пострадали от насилие е не толкова работата с голям брой случаи, колкото емоционалното натоварване. Различните работни задачи на социалните работници в системата на АСП, които включват директна работа с клиенти и работа с голям обем документация, са друг източник на натовареност. Ниската численост на персонала и неадекватното заплащане също са фактори, допринасящи за натовареността на експертите.

Възможните решения на проблемите с прекомерната заетост на социалните работници интервюираните експерти виждат в редовната супервизия, в текущи обучения за промените в законовата уредба, методиките за работа и подкрепа от институциите/специалистите, които работят със случаи на насилие.

По отношение на времето за реакция при случаите на насилие, специалистите категорично го оценяват като „адекватно“ при насилие над деца, но не и при домашно насилие над възрастни. При последните те често наблюдават забавена реакция, поради липсата на дежурни съдии през почивните дни или забавено събиране на доказателства за преживяното насилие от страна на медицинските специалисти.

„При децата е ясно как да се действа, докато при възрастните не е така.“ (Експерт АСП, малък град)

Услуги за превенция на насилието и за подкрепа на жертвите на насилие, основано на пола и домашното насилие

Изследването показва, че въпреки понякога различния им професионален поглед и експертиза, експертите се обединяват около мнението, **че услугите за превенция и за подкрепа на жертви на домашно насилие и насилие, основано на пола, са крайно недостатъчни, като няма гарантиран достъп до тях в по-голямата част от територията на България.** Специално по отношение на превенцията, изследването показва, че такива услуги се предлагат предимно на проектен принцип, който не осигурява нито достъп на всички пострадали, нито устойчивост на постигнатите резултати. В резултат - не са гарантирани минималните услуги за психологическа и правна помощ.

„Подкрепата, мерките и действията трябва да са непрекъснати, а не частични в рамките на различни проекти. Трябва да се работи за промяна на нагласите и за изграждане на чувство на нетърпимост към всички форми на домашно насилие – защото някои от формите не се приемат за такива от по-голямата част от обществото.“ (Експерт, социални услуги, областен град)

Някои от експертите не познават разпоредбите на ЗПФКПП, чрез които се въвеждат редица изисквания от Директива 2012/29/ЕС за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления. Престъпленията, извършени в условия на домашно насилие са криминализирани от тази година (2019 г.), но материята е нова и все още създава неяснота и несигурност у експертите. Част от тях не са запознати с промените в НК, а други се колебаят как да третират отделни случаи, при които едни и същи елементи, касаещи престъплението, са третирани и в НК, и в ЗЗДН.

Може обобщено да се каже, че сред **интервюираните експерти няма разбиране за необходимостта от разграничение между „услуги за подкрепа“ и „услуги за превенция на насилието“.** Изключение от това правило са някои от националните експерти и експертите от специализираните НПО, които са в състояние да посочат конкретни услуги както с превантивен, така и с подкрепящ характер за пострадали от насилие. За разлика от тях, под „услуги за превенция“ преобладаващата част от изследваните специалисти разбират обща превенция, без да могат да посочат нищо конкретно.

„За превенцията трябва да започне да се говори много още в училищата. Такива лекции се изнасят и навсякъде може да се вмъкне модул за превенцията срещу насилие – всички граждани, които научат, да се обаждат и да се предприемат някакви действия. Това е превенцията – да са информирани хората, да знаят какво трябва да направят и да реагират по-бързо.“ (Експерт, областен град)

Споменати услуги за превенция на насилието и подкрепа на жертви на домашно насилие и насилие, основано на пола в дълбочинните интервюта с експерти, са: социалните услуги и преди всичко услугите за деца и семейства в риск /най-вече ЦОП, които предоставят програми за ранна превенция на насилието над деца, правно и психологическо информирание и консултиране на родители, посредничество, придружаване/; ЗМБ, КЦ, ЦНСТ.

Участието на медицинските служби при случаи на насилие все още е недостатъчно и неясно, според експертите. Като конкретен дефицит се посочва нежеланието /поради различни причини/ на специалисти от здравната система, които да сигнализират при постъпили при тях пациенти със съмнение за преживяно насилие.

Основните недостатъци на процеса на предоставяне на услуги са в недостига на информирание, консултиране за правата на жертвите, на индивидуална оценка още при първия контакт с институциите, на координация и професионализъм при оказване на подкрепа.

Като предизвикателства в практиката на предоставяне на услуги за превенция и подкрепа на жертви на домашно насилие и насилие, основано на пола, се очертават недостигът на ресурси, честото неприемане на жертвите като пострадали, които заслужават внимание и подкрепа, практиката на продължително извеждане на жертвите вместо на насилника, недостатъчните гаранции за сигурност на жертвата, дори при нейното настаняване в кризисен център.

Добрите практики се очертават там, където се обединяват усилията на НПО, които реализират предимно проекти за превенция и подкрепа на жертви на насилие (и деца, и възрастни), доставчици са на социални услуги и си партнират успешно с местните общински, социални, образователни, здравни структури.

„Опитът показва много добро институционално сътрудничество. Механизмът не е разписан, а е местен, разработен. Има добра координация с полицията, осъществява се връзка, заедно се взема решения какви действия да се предприемат. Предоставят се всички възможности на жертвата и заедно се решава как да се продължи.“
(Експерт, АСП, областен град)

Повечето експерти подчертават доброто качество на тези услуги, но и доминиращо проектния принцип на предоставяне, който не гарантира устойчивост дори на тези добри практики. Това са услуги по информирание, подкрепа на пълнолетни жертви на насилие в кризисните центрове, където се предлага подслон, програми за застъпничество, правна подкрепа, психо-социално консултиране, психологическа терапия.

Повечето експерти посочват нуждата от сериозни мерки и програми, не само за жертвите, но и за насилниците. Мерките и предвидените по тях услуги и програми за извършителите на домашно насилие не са достатъчно ефективни. От една страна, тези

услуги се изпълняват само епизодично на отделни места, а от друга, участието на извършителя е на практика по желание, тъй като липсата на сътрудничество от негова страна изключително рядко се санкционира. */Цитира се случая с Кубрат Пулев, на когото незабавно му е назначено участие в програма/.*

Оценка на извънинституционалните форми за борба с домашното насилие и насилието, основано на пола

Разбирането на преобладаващата част от експертите за извънинституционалните форми на борба с насилието е, че те се реализират на практика чрез услугите и дейностите, които неправителствените организации развиват и предоставят в подкрепа на жертвите на домашно насилие и насилие, основано на пола по места.

Експертите в проучването не съобщават за нуждата от развитието на подкрепяща мрежа (чрез подкрепа на жертвите от различни кръгове и общности, към които принадлежат, вкл. от близки, приятели, работодатели, социални услуги, съседи, общински власти и т.н.), която да създаде условия за ефективни извънинституционални форми на борба с насилието. Подценяването на подобна мрежа показва, че е възможно да възникнат рискове, както за качеството на извънинституционалните форми, така и за разнообразието им съобразно нуждите в общността. Извънинституционалните мерки за борба с домашното насилие са по-важни за групата експерти от социалната сфера, които за разлика от другите типове специалисти по темата могат да посочат ясни препоръки.

Според експертите предизвикателство пред реализацията на извънинституционалните форми на борба с насилието, осъществявани от неправителствените организации, е финансовата им неустойчивост поради преобладаващото проектно финансиране.

Експертите от съдебната система показват по-ограничена информираност за извънинституционалните мерки за борба с домашното насилие.

8. Препоръки

Препоръки за подобряване на системата

Предложенията на експертите засягат различни аспекти от тяхната работа и дават информация за най-често срещаните проблеми в практиката им. В тази връзка тези препоръки биха могли да бъдат използвани при формиране на цялостни подходи за оптимизиране на работата на специалистите по случаите на домашното насилие и насилие, основано на пола и за оказване на адекватна подкрепа на жертвите на насилие.

Отправените препоръки могат да бъдат обобщени в следните групи:

Относно законовата и нормативната уредба

- Да се предвидят по-строги наказания за насилника, да се прилагат ефективни присъди, а не условни
- Съдът ефективно да разпорежда работа с жертвата и с извършителя на насилие
- Да не се срещат насилник и жертва в съда
- Да се прецизират „системните актове“ в домашното насилие. Към момента за системно насилие се приема повторението 3 или повече пъти, но трудността е в доказването на броя актове на насилие.
- Законът да е обезпечен с достатъчно пробационни мерки за извършителите
- Да се работи в посока на разписване в законодателството и прилагане на по-тежки наказания за психическото насилие

Относно механизми за работа на институциите

- Създаване на структура (съвет или комисия) на национално ниво, която да осигурява развитие на обща концепция, политика, планиране и координация на мерките, дейностите между всички структури за реализиране на политиката за превенция на домашното насилие и насилието, основано на пола.
- Създаване на условия и стимулиране на провеждането на работни срещи с участието на представители на всички заинтересовани системи за постигане на общо разбиране и координация при случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола;
- Създаване на единна база данни за жертви и извършители на насилие, за предоставени услуги, за брой лица, които са обхванати от мерките и постигнати резултати. Интегриране на тези бази данни в националните програми, планове и дейности на отделните министерства, с оглед измеримо проследяване на постигнатия ефект.
- Създаване на Координационен механизъм при насилие над възрастни, който да определя ясно отговорностите на всяка институция и начините на взаимодействие. Очакването е този механизъм да бъде заложен като задължителна част от професионалната дейност на експертите, работещи по случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола.
- Изграждане на общ минимален стандарт за компетентност на всички структури в областите на европейската и националната нормативна уредба, разпознаване и познаване на феномените „домашно насилие“ и „насилие, основано на пола“, осигуряване на ясен механизъм на взаимодействие и алгоритъм на действие, така че да се гарантира тяхната ефективност. По този начин по-успешно могат

да се прилагат мерките и услугите и да се адресират нуждите от общи междусекторни и секторни обучения.

- Необходимост от контрол за съответствие със законовите разпоредби на практиките и на съдебните постановления, поради наличието на случаи на неиздаване на обвинителен акт на извършителя въпреки наличието на доказателства за това.
- По-активна ангажираност на специалистите от здравната система с домашното насилие, и най-вече – сигнализирането на случаи за малтретиране, които първоначално преминават през тях.
- Партньорството с медиите следва да е част от цялостната политика, която да ги ангажира в преглед на програмите, рекламите през критериите за неравенство, дискриминация, насилие, както и да ги привлече в активно участие за постигане на тези социални цели.

Относно човешките ресурси:

- По-голям човешки ресурс и повече техническа обезпеченост в ОЗД и Полицията
- По-висока защита на социалните работници, защото те се страхуват да дават становища, а само излагат факти
- Подготовка на учителите и другите специалисти в образователната система за разпознаване на насилието над деца
- Профилирани социални работници/ отдели за работа със случаите на домашно насилие и насилие, основано на пола в структурите на АСП и полицията
- Осигуряване на психолози в сферата на МВР за осъществяване на първи контакт с жертвите
- Нужда от задълбочаване на експертизата на специалистите от всички институции чрез допълнителни обучения и супервизии
- Оптимизиране на писмената документация, изисквана по случаите на насилие
- Инвестиция в издигане престижа на Дирекциите „Социално подпомагане“ и повишаване на тяхното значение, включително с медийни кампании
- Осигуряване на по-добра среда за работа в системата на АСП, която да осигурява по-добри условия за директна работа с пострадали от насилие.
- Подобряване на информираността на експертите за възможните ресурси за подкрепа на жертвите относно нуждите им от правна консултация и медицинска експертиза.

Относно услуги/дейности за жертви и извършители

- Развитие на специализирани услуги, които да се предоставят индивидуализирано и интегрирано по смисъла на новия ЗСУ, и да са достъпни за всички пострадали. Тези услуги могат да включват различни пакети за превенция и за подкрепа на жертвите на домашно насилие и насилие, основано на пола – напр. медицински, юридически, социални, психотерапевтични дейности.
- Финансиране в тези пакети на медицински, юридически, социални, психотерапевтични дейности.
- Повече социални услуги за жертви на домашно насилие във всеки регион
- При издаване на окончателната заповед от съда тя задължително да се препрати на жертвата с цел подкрепа и морална удовлетвореност от възмездие
- Своевременно и щадящо изслушване на жертвите, така че да не са поставени в контакт с извършителите, защото това може да доведе до промяна на показанията
- Повече държавно финансиране на специализирани услуги;
- Безплатно медицинско обслужване на жертвите при установяване на насилието и безплатно транспортиране до места за настаняване в други региони;
- Общините и НПО да информират съда какви услуги/ дейности за жертвите и извършителите са налични в региона;
- Да се разработят и предлагат услуги в домашна среда за пострадали от домашно насилие – консултиране, терапевтична работа за отношенията в двойката
- Създаване на повече наблюдавани жилища за възрастни жертви на домашно насилие;
- Осигуряване на безплатно транспортиране на жертвите до услуги, които се намират в други населени места;
- Предотвратяване раздялата на майките и децата при извеждане от дома, където е извършвано насилието и настаняването им в социална услуга.

По отношение на обществеността

- Държавните институции да се ангажират с обща политика за ранна превенция, превенция в семейството, училището, която да е осмислена и да се споделя и отстоява от експерти и политици.

- На база на изведените в проучването фактори за приемане/ отхвърляне на насилието, три типа политики могат да бъдат очертани:
 - **Директно въздействие за постигане на по-бърз, но и по-краткосрочен резултат** – чрез информационни кампании, брошури, контакти на организации, които помагат на пострадали от насилие в България;
 - **Политики по отношение на рискови групи** – превенция, защита, подобрение на предлаганите услуги – 1/ създаване на услуги за подкрепа на жертви в малки населени места, където жертвите на насилие не могат да получат адекватна помощ и подкрепа; 2/ засилена роля на социалните работници в рискови семейства с по-ниско образование, представителите на ромския етнос; 3/ разработване на набор от услуги за превенция на насилието и осъществяването им по места чрез ромски медиатори, образование и др., тъй като инвестицията в превенция на насилието изисква по-малък ресурс от справянето с тежките последици от вече преживяно насилие сред жертвите.
 - **Дългосрочни държавни политики** – по отношение на начин на живот, свързан с особеностите на отделните етнически общности, взаимоотношения между жените и мъжете и др. Това е дълъг процес с много социално-исторически предпоставки, които не могат да бъдат лесно променяни. Все пак начин да се върви в правилната посока е чрез единни усилия между законодателство, образование, работа с отделните общности, както и чрез позитивни примери в общността.
- Провеждане на кампании за повишаване на информираността относно разпознаване на насилието и повишаване чувствителността на обществото към домашното насилие и насилието, основано на пола.
- Среща на специалистите с представители на общността, и особено – с рисковите групи – за разяснение на това каква защита законът може да окаже на жертвите.
- Информирание и насърчаване да се сигнализира и да има нетърпимост към случаите на домашно насилие и насилие, основано на пола.
- Повишаване информираността на обществеността за същността на феномена кибертормоз и възможностите за сигнализиране и подкрепа.
- Поради широката разпространеност на психическото насилие, и същевременно – наличието на по-висок праг на търпимост към него, да се разработят политики, които да включват както практически мерки и насоки за осъзнаването му като проблем, така и идентифициране на „маркерите“ на този вид насилие – от гражданите, но и от експертите по места /най-вече полиция/, които са първа точка на контакт при случаи на насилие.

- Предоставяне на ясна и точна кратка информация, която да информира пострадалите къде, как и каква помощ биха могли да получат. Тези кампании трябва да са основно към жертвите на насилие и на второ място, към гражданите, за да могат да сигнализират.
- Кампании за обща превенция на насилието, които да са насочени към децата, още в детските градини и училищата. За децата да се търсят иновативни форми, които да ангажират участието им, да развиват тяхното мислене и нагласи.
- Партньорството с медиите следва е част от цялостната политика, която да ги ангажира в преглед на програмите, рекламите през критериите за неравенство, дискриминация, насилие, както и да ги привлече в активно участие за постигане на тези социални цели.
- Необходимо е и разработване на мерки към работодатели как да идентифицират белези на домашно насилие и тяхното стимулиране за оказване на подкрепа на жертвата и сигнализиране към отговорните институции – полиция, социални служби, съдебна система и др.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета

Закон за закрила на детето (изм. и доп. ДВ. бр.58 от 23 юли 2019г.)

Закон за защита от домашно насилие (изм. ДВ. бр.24 от 22 март 2019г.)

Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс, приет на 07.02.2019, обн. ДВ, бр.16/2019

Закон за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления (изм. ДВ. бр.63 от 4 Август 2017г.)

Закон за социално подпомагане (изм. и доп. ДВ. бр.35 от 30 април 2019г.)

Закон за социалните услуги (обн. ДВ. бр.24 от 22 март 2019г., в сила от 01.01.2020 г.)

Наказателен кодекс (изм. и доп. ДВ. бр.16 от 22 февруари 2019г.)

Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца 2017-2020 г.

Алфа Рисърч. Регулярен мониторинг. Оценка за дейността на полицията: Достъпен на: <https://alpharesearch.bg/monitoring/23/>

Violence against Women: an EU-wide Survey. Main Results Report. 2014. The European Union Agency for Fundamental Rights. Достъпен на:

<https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>